

ŽEMĖTVARKA IR MELIORACIJA

N 3

Kaunas, 1932 metai spalių mėn.

Leidžia Lietuvos Matininkų ir Kultūrtechnikų Sajunga

T U R I N Y S.

	Pusl.
1. Naujoji Italijos melioracinė programa. <i>J. Stanišauskas</i>	123
2. Dviejų ekskursijų įspūdžiai. <i>Inž. R. Voitkevičius, Aukšt. Kultūrt. Mokyklos mokytojas</i>	129
3. Žemės reforma kitur. <i>Juozas Jurašūnas</i>	141
4. Senoviškos lietuvių statybos reikalai. <i>A. Mošinskis</i> ..	148
5. Žemės Tvarkymo įstatymo §§ 11b ir 31 ir Civilinio Proceso įstatymas. <i>Mat. Z. Šlp.</i>	160
6. Keletas statistikos žinių apie 1931 metais išskirstytus kaimus. <i>A. Olcauzas</i>	164
7. Naujas eklimetras su plačia darbo sritimi. <i>Moksl. girin. E. Rivlinas</i>	180
8. Artėjančios Tarptautinės Taupymo Dienos proga ..	183

„Žemėtvarkos ir Melioracijos“ redakcijos ir administracijos adresas: Kaunas — Kęstučio g-vė 17 nr., 16 b.

Matininkų ir Kultūrtechnikų Sąjungos reikalais prašoma kreiptis į Sąjungos pirmininką inž. M. Chmieliauską — Kaunas, Kęstučio g-vė 17 Nr., b. 16

antradieniais, ketvirtadieniais ir šeštadieniais nuo 15 iki 17 v.

Žemėtvarka ir Melioracija

Redaktorius inž. M. Chmieliauskas

N 3

Kaunas, 1932 metai spalių mėn.

Žemėtvarka ir Melioracija

N. 3

1932 m. spalių mėn.

VII metai

J. Stanišauskas.

Naujoji Italijos melioracinė programa

Ministerijos taréjas dr. Kochler'is patalpino knygoje „Der gegenwärtige Stand des landwirtschaftlichen Meliorationswesen“ referatą, kuriame trumpai išdėsto pagrindinius Italijos naujos melioracinės programos bruožus. Jis yra įdomus tuo, kad gana ilgam laikotarpiui (1929—1973 m.) mėgina apimti visą Italijos melioraciją problemą.

Iki pasaulinio karo ir keli metai po jo, melioracijų darbai Italijoje buvo valdžios organų vykdomi pasiremiant vadinamu Baccarini 1882 m. įstatymu (Lex Baccarini). Tas įstatymas daugumoje atsitikimų buvo taikomas didelių pelkių sausinimo reikalams tvarkyti. Didelių pelkių nusausinimas buvo daromas daugiau higienos nekaip ūkiškais sumetimais (maliarija užkréstų apylinkų sausinimas).

1922 m. Italijos valdžios vairą perėmus fašistams į savo rankas greitu laiku įvyko dideli pasikeitimai. Mussolini vyriausybė po trumpo svyruojančio periodo, kada ji daugiau rūpinosi per karą išsivysčiusios pramonės palaikymu, pastatė žemės ūkio reikalus savo ekonominės politikos centre. Naujos ž. ū. vystymo programos ribose melioracijoms buvo pripažinta ypač svarbi vieta, atsižvelgiant į tą įtaką, kurią jos daro į ž. ū. produkcijos padidėjimui. Šiuo laiku Italijos ekonominės politikos pagrindine problema yra kviečių produkcijos pakėlimas iki tokių ribų, kad pakaktų išmaištinti Italijos gyventojus jos žemėje pagaminta duona. Metinis Italijos kviečių ir iš jų gaminių importas, kuris prieš pasaulinį karą siekė 1.400.000 tonų po karo padidėjo iki 2.200.000 tonų per metus; 1928 m. pačioje Italijoje kviečių buvo surinkta 6.200.000 tonų, o 1929 m. — 7.090.000 tonų. Už importuojamus kviečius Italija turi kasmet išmokėti užsieniui apie 3 milijardus lirų (1,5 milijar-

Karo cenzūros leista.

Kooperatinė „Raidės“ spaustuvė Kaune,
Kęstučio 44. Tel. 758.

do litų), kas labai apsunkina jos prekybos ir mokėjimo balansą. Kviečių importo sustabdymas arba žymus jo sumažėjimas turi didelės įtakos Italijos ateiciai. Dėl to galima suprasti tą nepaprastai didelį valstybės pajėgų įtempimą, kuris yra Italijoje pastebimas ir kurį patys italai vadina „battaglia del grano“ (kova dėl grūdo). Kova pradedant, jeigu ji bendrai pasiseks, buvo norima padidinti kviečiaus apsėjamą plotą ir pakelti derlių. Tačiau iki šio laiko pasiekti rezultatai néra tiek reikšmingi, kad būtų galima jau dabar kalbėti apie apčiuopiamą kovos laimėjimą, nors derlius svyruoja nuo 12,5 dent/ha iki 14,8 dent/ha. Kviečiaus apsėjamo ploto dydis, palyginus su 1913 m., kuriais jis siekė 4,75 milionų ha, 1928 m. padidėjo iki 5 mil. ha. Tačiau 1929 m. vėl nukrito iki 4,78 mil. ha. „Kovos dėl grūdo“ laimėjimui turėjo prisdėti plati melioracinių programos, kurios pavienės dalys nuo 1923 m. ligi 1929 m. buvo reguliuojamos ištisa eile įstatymų ir jų galią turinčių karališkų dekretų. Melioracinė programa, šalia ūkiškųjų ir finansinių problemų turėjo reguliuoti ir socialines bei kolonizacinių - politines problemas, nuo kurių teigiamo išsprendimo priklausė ir „kovos dėl grūdo“ laimėjimas.

Pirmasis fašistinio réžimo įstatymas, sulaužęs nusistovėjusių melioracinių veiklos tradicijas, buvo paskelbtas 1923 m. gruodžio mén. 30 d. Jis žymiai praplėtė valstybės remiamų ir melioracijos savoka apimamų darbų ribas, priskirdamas prie jų ir detales melioracijas (drenažą, drékinimą ir pn.) ir melioruotuose plotuose pirmynkščius kultūros darbus, be kurių iš nusausintų plotų nebuvo galima per pakankamai trumpą laiką turėti žymią ūkiškąją naudą. Įstatymas numato priverstiną drenažo ir kultūros darbo vykdymą; jis nustato melioracinių darbų suskirstymą į dvi kategorijas. Prie pirmos kategorijos jis priskiria visus tuos darbus, kurie ūkiškuoju arba higiениškuoju atžvilgiais turi didelės reikšmės ir yra surišti su viešu interesu. Tos kategorijos darbų vykdymas priklauso valstybei. Ji juos gali arba tiesioginiai per savo organus vykdyti, arba gali jų vykdymą pavesti sąjungoms, seniūnijoms, provincijoms ir net privatiniams koncessionieriams. Antros kategorijos melioracijos turi daugiau privatinio pobūdžio ir yra privatiškų asmenų vykdomos, bet valstybė gali jas remti duodama arba pašalpas, arba kitokią pagalbą. Dar didesnės deikšmės turėjo 1924 m. gegužės 18 d. išleistas įstatymas apie Žemės valdymo viešojo intereso vardu pertvarkymą (taip vadinamas Lex Gerpieri). Jis buvo vėliau — 1925 m. lapkričio 29 d. karališku dekretru pakeistas. Jeigu išleistieji iki 1924 m. įstatymai leido vals-

tybei paimti savo globon supelkėjusius plotus, tai jau 1924 m. įstatymas suteikia jai dar didesnes teises. Juo pasiremdama valstybė gali išplėsti savo globą visiems plotams, kurie dėl savo nepatogios padėties: perdidelio drėgnumo arba sausumo, blogo susisiekimo, arba kurie dėl savo naturalinio arba socialinio pagrindo yra blogai išnaudojami. Aišku, valstybė tik tada gali taip toli savo globą praplėsti, kai ji yra tvirtai įsitikinus, kad naudojimo pertvarkymas duos žymią ūkiškąją, techniškąją arba socialinę naudą. Žemės valdymo pertvarkymą, ž. ūkio intensyvinimą arba kolonizavimą valstybė paveda į sąjungas susivienijusiems asmenims, tačiau jie gali būti pavedami ir nuomininkams bei norintiems žemę pirkti. Jeigu savininkai nesutinka leisti savo žemes pertvarkyti ir jeigu be tokio pertvarkymo melioracinis planas negalėtų būti racionaliai įvykdytas, tai valstybė tas žemes gali nusavinti.

1926 m. vasario 7 d. įstatymas verčia kūrti naujus kaimus ir sodybas tuose dideliuose dvaruose (latifundijose), kurių darbininkai toli nuo darbo vienos gyvena. Šis įstatymas daugiausia liečia Pietų Italijos provinciją Kalabriją ir Sardinijos bei Sicilijos salas. Nauji kaimai arba pavienės sodybos turi būti statomos to ploto ribose, kuriame žemės ūkio darbai yra dirbami.

1926 m. gegužės 20 ir rugpjūčio 13 d. karališki dekretai pildė ir pagerino ankstyvesnius žemėms drékinti išleistus nuostatus. Valstybė įgyja teisę teikti pagalbą: drékinimo projektus tikrinti ir ruošti, rūpintis geresniu atvirųjų vagų ir podirvinio vandens išnaudojimu, padėti įrengti drékinamuosius bandymų laukus, padėti ieškoti podirvinų vandenų, statyti šulinius ir t. t. Pašalpos yra teikiamos atsižvelgiant į sunaudojamą vandens kiekį ir svyruoja tarp 30—50% pavienio projekto sąmatos, prie kurios yra priskaitomas ir eksploatacijos išlaidos. Drékinamųjų darbų vykdymas yra pavedamas į melioracinių sąjungų sujungtiems žemių savininkams. Sąjungai sudaryti pakanka savininkų daugumos, kuri valdo nemažiau kaip $\frac{1}{2}$ drékinamojo ploto. Tam tikrais atsitiki-mais sąjungos gali būti sudaromos ir priverstinai, jeigu ir tokiu būdu sudarytos sąjungos atsisako skirtas pirevoles pildyti, tai drékinimo projektai gali būti valdžios įvykdyti per rangovus.

1927 m. birželio 16 d. įstatymas leidžia teikti pagalbą smulkiesiems ž. ū. pagerinimams: lauko kelių, girdyklių ir panašių įrengimų statyti, žemės išpūrenimui ir sistemingam dirvožemiu kultūrai paruošti, be to, jis leidžia teikti pagalbą nepasiturintiems smulkiesiems arba vidutiniškiems ūkininkams vykdyti būtinus arba pageidaujamus žemės ūkyje darbus.

1927 m. liepos 29 d. karališkas dekretas apie ž. ū. kredito sutvarkymą ir 1928 m. liepos 5 d. melioracinių kredito įstatymas padėjo naujus melioracijų finansavimui pagrindus. Jie nustatė vienodą kreditų teikimo, procentų émimo, amortizacijos ir apdraudimo tvarką. Taip pat buvo padaryti svarbūs žygiai kredito įstaigų reorganizavimo srity. Visa eilė žymių viešųjų ir privatiškų kredito institucijų, kaip štai: „Tautinė socialinio draudimo kasa“, „Tautinis darbo ir kooperacijos bankas“ ir kt. buvo įgalioti teikti melioracijoms ilgalaikius kreditus. Be to, buvo organizuota 10 rajoninių ž. ū. kredito įstaigų, kurios turėjo kredituoti mažesnius melioracinius darbus. Paminėtoms kredito įstaigoms nuolatinį lėšų plaukimą patikrinti ir didelių melioracinių projektų vykdymą palengvinti, buvo įsteigtas ypatingas bankų konsorciumas melioracijoms kreditus teikti (Consorzio nazionale per il credito agrario di miglioramento). I sudarytajį konsorciumą be minėtų kredito įstaigų jéjo visa eilė naujų: Neapolio bankas, Sicilijos bankas ir kt. Šis konsorciumas valdo drauge su valstybés specialémis sumomis 275 milijonų lyrų (apie 138 milijonus litų) kapitalą. Jis turi teisę leisti iždo lapus (Schatzanweisung) iki dvigubo, o obligacijas net iki 8 po turimo kapitalo dydžio.

Melioracinių sąjungų, nuo kurių pareina melioracinių projektų sudarymo ir vykdymo iniciatyva, darbuotei suvienodinti arba subendrinti buvo 1928 m. balandžio 26 d. išleistas karališkasis dekretas, kuris vėliau 1928 m. gruodžio 20 d. buvo įstatymu patvirtintas. Tie įstatymai visas melioracines sąjungas sujungė į „Tautinę melioracinių ir drékinimo sąjungų susivienijimą“. Iki to laiko tokią stambesnių susivienijimų buvo keli, jie einant 1928 m. gruodžio 20 d. išleistu įstatymu nustojo egzistavę. Tautinio m. ir drék. s. susivienijimo sudarymo vyriausias tikslas buvo: a) teikti sąjungoms techninių ir kreditavimo klausimais patarimų ruošiant melioracinius projektus ir b) nustatyti glaudų su atitinkamomis valdžios įstaigomis bendradarbiavimą.

Minėtos priemonės daug prisdėjo prie melioracinių veiklos išplėtimo Italijoje. Iš buvusio ministerio ir tautinio susivienijimo prezidento de Stefani 1929 m. padaryto pranešimo matyti, kad iki tų metų, t. y. per 6,5 fašistinio rėžimo metus buvo visiškai išmelioruota 870.000 ha ir ruošiamas ir tebevykdomas projektų 1.940.000 ha plotui. Tuo tarpu, kai nuo 1882 m. iki 1922, t. y. per 40 m. buvo galūtinai melioruota 1.876.000 ha ir pradėta 1.728.000 ha. 1928 m. pradžioje pirmos kategorijos melioracijų buvo padaryta 2.385.000 ha plotė, kuris sudaro 8% nuo ž. ū. naudojamo plo-

to (28.447.000 ha), kuris savo keliu sudaro 92% visos Italijos ploto (31.000.000 ha). Didžiausia melioruotų plotų dalis (1.320.660 ha) tenka šiaurinei ir vidurinei Italijai. Likusioji dalis pasiskirsto tarp vidurinės Italijos (236.000 ha), pietinės Italijos (654.250 ha) ir salų (174.000 ha). Iš bendro skaičiaus užbaigtų melioravimų tenka laikyti 1.227.000 ha, tebevykdomų — 568.000 ha ir ruošiamų — 590.000 ha.

Italijos vyriausybė nepasitenkino melioracijos srityje atliktais darbais ir pasiektais rezultatais. Mussolini vadovaujant buvo 1928 m. gruodžio 24 d. išleistas naujas „Integralės melioracijos“ (bonifica integrale) pavadintas įstatymas, kuri trumpiau dar pavadinio „Lex Mussolini“. Tas naujas įstatymas tam tikra prasme jungė iki jo išleistus kitus dekretus ir įstatymus, be to, jis dar nustatė žymiai praplēstos bendros melioracinių programos pagrindus. Melioracijų vykdymui patikrinti, įstatymas padidina valstybés teikiamas pašalpas, tvirtai nustato šelpimo terminus ir kasmetinių pašalpų dydžius. Turėdamas tikslą vienodą ir sisteminių melioracijų vykdymą remti, jis nustato tokią jų sąvoką: prie melioracijų priklauso visi darbai, pastatai ir įrengimai, kurie yra reikalingi duotą teritoriją privesti prie intensyvinės ž. ū. kultūros stovio, sudarant ekonominiais ir social-politiniais žvilgsniais patenkinamas ūkininkavimui sąlygas. Tokiu būdu „Lex Mussolini“ prie melioracijų priskiria ne tik sausinimo arba drékinimo darbus, bet ir visą eilę kitų, kaip štai: lauko kelių statymą, geriamo vandens parūpinimą, gyvenamų ir ūkio triebesių statymą, viešųjų kelių pagerinimą, susisiekimo priemonių parūpinimą, ž. ū. elektrofikaciją, kalnų šlaitų miškų apželdinimą, naujakurių įkūrimą, smulkiosios kaimo pramonės ir amatų rémimą ir t. t. Įstatymu numatytiems darbams vykdyti yra metiniame valstybés biudžete skirtamos lėšos, kurios pradedant 1929 m. iki 1943 m. yra kas met didinamos, o nuo 1958 m. iki 1973 m. turi būti ta pačia proporcija mažinamos. Bendra suma turi pasiekti 9.705 milijonus lyrų (apie 4.900 milijonų litų). Tikimasi, kad padedant valstybés teikiamomis pašalpomis ir kreditais, kuriuos rangovai arba sąjungos gali gauti tarpininkaujant tautiniam m. ir dr. s. susivienijimui, per pirmuosius 10 metų bus sudarytas 5.000 milijonų lyrų (apie 2.500 mil. lt.) suma, kasmet skirtiant po 500 milijonų lyrų. Šita suma 14 m. laikotarpyje patikrins įvairių melioracinių darbų vykdymą 3.658.000 ha plotė, kuris sudaro 12,8% viso žemės ir miškų ū. naudojamo ploto. Iš to ploto numatyta:

dirvožemiams gerinti	1.400.000 ha,
apdrékinti	1.100.000 „ ,
jau pradétus sausinimo	
darbus baigti	568.000 „ ;
naujai sausinti	590.000 „ .

Valstybės biudžete kasmetinių pašalpų sumos pradedant 23,8 milijonų lyrų (14 milijonų lt.), skirtų 1929 m., 1943 m. pasieks 323,5 milijonų lyrų (162 milijonų lt.). Tarpe 1943 m. ir 1958 m. yra planuojama kasmet skirti po 323,5 milijonų lyrų, o nuo 1958 m. iki 1973 m. pašalpos bus iki tol mažinamos, kol jos pasieks 17 milijonų lyrų (8,5 mil. lt.). Laikotarpyje 1943—1958 m. kasmet skiriamą 323,5 milijonų lyrų sumą yra numatoma tarp atskirų melioracijų šiaip paskirstyti: pietinės Italijos ir saloms sausinti ir drékinti 253 milijonai lyrų, tam pačiam tikslui šiaurinėje ir viduriuje Italijoje — 22 milijonai lyrų, naujoms sodyboms statyti — 22 milijonai lyrų, vandentiekiams kaimuose įrengti — 13 milijonų lyrų, keliamas statyti, laikytis ir geriamo vandens parūpinti (šuliniam) — 20 milijonų lyrų ir žemės ūkį elektrofikuoti — 1,5 milijonų lyrų. Visa atskiriems darbams, 1929—1973 m. laikotarpyje, numatyta suma šiaip tikimasi paskirstyti: 7.710 milijonų lyrų (3.855 mil. lt.) pietinės Italijos ir saloms sausinti ir drékinti, 660 milijonų lyrų (330 mil. lt.) kitoms Italijos žemėms sausinti ir drékinti, 390 milijonų lyrų (195 mil. lt.) kaimų vandentiekiams statyti, 300 milijonų lyrų (150 mil. lt.) — sodyboms statyti, 600 milijonų lyrų (300 mil. lt.) lauko keliamas tiesi ir geriamam vandeniu parūpinti ir 45 milijonai lyrų (22 mil. lt.) elektros tiekimo reikalams.

Iš pasakyto matyti, kad būsimų darbų sunkumo centras persikelia į pietinės Italijos provincijas Campania, Apuliją, Basilicatą, Kalabriją ir salas Siciliją ir Sardiniją.

Valstybės pašalpų dydis svyruoja tarp 40 ir 65%, statant k-mų vandentiekius jų dydis siekia 75%.

„Lex Mussolini“ turėjo įgyti galią nuo 1929 m. liepos 1 d., tačiau terminą teko pailginti dar 6 mėnesiais, t. y. iki 1929 m. gruodžio 31 d., nes per trumpą laiką negalima buvo užbaigtai didžiulį organizacinį programai vykdyti persitvarkymą. 1929 m. lapkričio 12 d. karališkuoju dekretru buvo likviduota tautinio ūkio ministreria. Jos vietoje buvo organizuota žemės ūkio m-jas, kurios žinioje buvo įsteigta Generalinė melioracijų direkcija su valstybės pasekretoriu (valstybės sekretoriaus padėjėju) priešakyje. Tai di-

rekcijai yra pavestas ne tik melioracinių darbų visoje valstybėje tvarkymas, bet ir melioracino kredito įstaigų kontrolė. Tuo pačiu laiku tautinis melioracinių ir drékimo sąjungų susivienijimas buvo pertvarkytas ir paverstas į pusiau valdišką organą, kuris buvo pavestas, Generalinės melioracijų direkcijos vadovybės priežiūrai.

Iš tokio pagrindinio melioracinių įstaigų ir organizacijų pertvarkymo, kuris atitinka senus suinteresuotų ž. ū. sferų pageidavimus, yra labai daug laukama; jis žymiai suprastina ir pagreitina reikalų eigą, kuri iki to laiko buvo padalyta tarp įvairių skaitlingų įstaigų ir kuri dėl to buvo lėta ir netikslinga.

Ar šita milžiniška programa bus be susiaurinimų išpildyta, parodys ateitis. Netenka abejoti, kad Italijos Vyriausybė yra tvirtai pasiryžusi ją įgyvendinti.

Kėdainiai,
1932 m. rugpiūčio mėn. 31 d.

Inž. R. Voitkevičius.

Aukšt. Kultūrt. Mokyklos mokytojas.

Dviejų ekskursijų įspūdžiai

Kiekvienais metais Aukšt. Kultūrtechnikos mokykla suruošia keletą ekskursijų. Ekskursijų tikslas supažindinti auklėtinius su atliktais melioracijos darbais Lietuvoje. Kiek turi reikšmės panisos ekskursijos, netenka kalbėti. Galima mokykloje dėstyti ištisus metus, tačiau klausytojas negaus tokio gilaus supratimo, ne pamatęs kalbamą objektą natūroje — lauke.

Dažnai tenka girdėti nuomonę, kad Lietuvoje negalima įvykdyti projektą taip, kaip teorija reikalauja — kaip užsienyje — svetur projektai vykdomi. Tai visai kliaudinga nuomonė. Anot, p. Platerio, mes, išgirdę tokius pareiškimus, turėtume labai nusistebeti, nes turėdami gerų norų, nesigailėdami darbo, galime padaryti tokius įrengimus, kad ir užsienių svečiams parodyti nebus gėda.

Ir dabar jau yra pas mus rodyti, ne tik savo auklėtiniams, bet ir užsienių svečiams. Deja, ne visi mes taip manome. Net mūsų įstaigose kartais nėra supratimo ir tinkamos paramos tiems

ūkiams bei įmonėms, kurias iš tikrujų vertėtų remti. Kartais net atvirkščiai, vietoje teikti tinkama parama, sąmoningai ar nesąmoningai griauname pavyzdingus ūkius.

Turiu mintyje p. Platerio žuvų ūkį Kurtavenuose, kurį š. m. gegužės mén. 25 d. su III-čio kurso klausytojais man teko aplankyti. Su ekskursija taip pat vyko mokyklos kapelionas kun. Malisauskas ir Šiaulių apygardos rajoninis kultūrt. p. S. Kaunas (Perėitais metais lankémés pas p. Putvinskį).

P. Platerio žuvų ūkis didžiausias Lietuvoje ir turi didelés reikšmés visam kraštui. Jis skaito apie 49 kūdras. Dirbtinių kūdrų plotas apie 200 ha ir bemaž tiek pat natūralių kūdrų. Ežerų, priklausančių prie to komplekso apie 80 ha. Kurtavenuose iš viso užliejamasis vandens plotas apie 475 ha. Antras sulig didumo bei pavyzdingo sutvarkymo, tai Šilo-Pavėžupio p. Putvinskio žuvų ūkis, kuris, ačiū Dievui, ypatingos išimties keliu, lieka nepaliestas.

Tačiau p. Putvinskio ūkis kelis kartus mažesnis, nes ten kūdrų yra tik apie 60 ha. Kurtavénų bei Šilo-Pavėžupio žuvų ūkiai teikia „meilių“ — t. y. žuvų prieauglį (karpius-metinukus) ne tik visiems apylinkės ūkininkams, (o tokį ūkį yra nemaža — maždaug bendras jų užliejamasis plotas siekia apie 2000 ha.), bet kartais net tolimesniems Lietuvos užkampiams. Vėliau, vasaros sezoniui pasibaigus, išauginta žuvis suvežama į Kurtavénų žiemines kūdras, kur lieka iki pardavimo. Taip pat p. Plateris šiais metais iš apylinkės ūkį į žiemines kūdras buvo priimta 18.000 kg. žuvies. Net p. Putvinskis veža savo žuvį pas Poną Platerį, nors turi ir savo žiemines kūdras, kurių įrengimas nemažai jam kaštavo.

Kurtavénų ūkis rasodninkas ir drauge sandėlis visai Žemaitijai, gal net visai Lietuvai!...

Šiandieną gyvename sunkios krizės metus: ūkininkui begalo sunku verstis, ypač jeigu jis tebetaiko senus ūkininkavimo metodus, tad reikia ieškoti naujų kelių. Melioruojame, leidžiame daugybę pinigų nusausinimams. Tačiau to nepakanka — ūkininkas pats privalo pagerinti nusautintus plotus, ieškoti būdų surasti naujų pajamų, kurios galėtų jo būklę palengvinti. Žuvininkystė ūkininkui galėtų žymiai padėti. P. Putvinskio žodžiais — iš jo valdomo dvaro pusę pajamų teikia žuvų ūkis — maždaug apie 30.000 litų į metus. Tai jau ne menkniekis šiais laikais!

Nemažas ūkininkų skaičius turi savo ūkuose reljefo sąlygas tinkamas žuvų ūkiams įrengti. Reikia tik noro, truputį galvojimo, o pelnas, vietoje mažai teduodančių, menko našumo laukų — bus užtikrintas.

Reikia pakeisti mūsų pažiūras į žuvininkystę. Žuvininkystė — tai ne veršių bei veislinių bekonų auginimas, bet greičiau žemės ūkio pramonė, reikalaujanti techniškų pastatų, techniško galvojimo, daug triūso ir rimto darbo. Turime šioje srityje ir specialistų; pav., vandenų referentūroje yra asmuo, baigęs Čekoslovakijoje Vodnianų žuvininkystės mokyklą — geras specialistas, savo srities puikus žinovas.

Tačiau tuo tarpu jis verčiamas tik bylas vartyti!... (aš tik paskartoju Kurtavénų šeimininko žodžius, kurie atrodo visai teisingi.)

Užsienyje labai daug kreipiama dėmesio į žuvininkystę: išleidžiami žuvininkystei remti įstatymai, sudaromos žuvims auginti

Ekskursantai pas p. Putvinskius Šilo - Pavėžupio dvare.

ir ekspluoatuoti draugijos, vedama plati propaganda. Ar nevertėtų ir mums imtis šią ūkio šaką panašiai tvarkyti?

Kurtavénų žuvų ūkis visai skirtinges nuo Šilo-Pavėžupio žuvų ūkio. Kurtavenuose daugumoje vietų reikėjo gerai pagalvoti, kaip sudaryti kūdras, kaip surinkti ir atvesti į jas vandenį. Šilo-Pavėžupio dv. visai kitokios sąlygos. Tenai tik viena kūdra maitinama „dangaus krituliu“, o visos kitos gauna vandenį iš ežerų bei tekančio upokšnio. P. Plateriui teko vesti vandenį į savo kūdras visa sistema kanalų, bei įrengimų. Iš čia pat talpinamų neršyklių fotografijų aiškiai matomas skirtumas, aprūpinant vandeniu, viename ir kitame ūkyje. P. Plateris turėjo vandenį vesti net specia-

liai iškeltu loviu, tuo tarpu, kaip p. Putvinsko neršyklos maitinamos betarpiai iš tarp jų tekančio griovio, kuris atveda vandenį iš ežero.

Abu ūkiai yra pilno žuvų ūkio pobūdžio ir teikia karpius-metnukus visai Lietuvai.

Ekskursija šį kartą pataikė kaip tik neršto metu, dėl to matėme vaizdžiai neršimo procesą. Be to, matėme ir Kurtavénų dv. parceliacijos pasékas. Prie pat neršyklių įsikūrė naujakurys, ir naujas sklypo savininkas leidžia savo gyvulius, kur papuola. Kaip tik ekskursijos lankymo metu iš kažin kur išlindo naujakurio kiaulės ir émė knisti neršyklių pylimelius. Lengvai prakninus ir išleidus vandenį kiaulė sugadintą visą darbą, kuris šiais metais jau nebegalėtų būti pataisomas, nes žuvys neršia tik vieną kartą metuose.

Toliau buvo parodyta ekskursantams visa eilė kitų gudriai įrengtų kūdrų, kaip užlietu, taip ir tuščių, kultivuojamų bei parangtų užliejimui. Matėme magazinu — žuvų aruodus, visą eilę filtrų, kurie sulaiko kaip vabzdžius, taip ir plėšriają žuvį, kuri galėtų ateiti iš ežerų.

Stebétis reikia savininko energija ir darbštumu, kuris paeidas iš aukštostos bajorijos luomo, anaiptol, nelaido pinigų svetur ar į bankus, bet sudėjo juos į pirmiau visai nenaudingus durpynus bei pelkétas lankas.

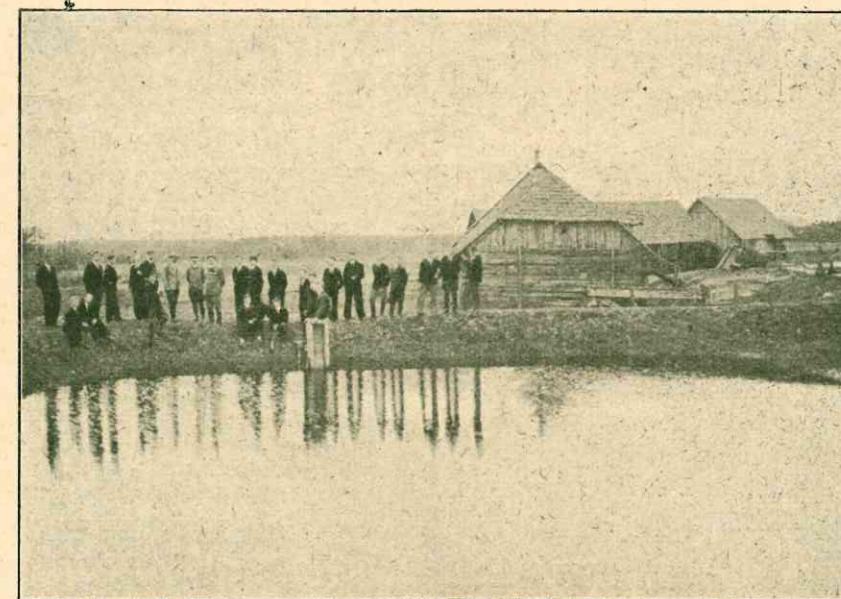
Reikia pabrėžti, kad Kurtavénų žemė néra I ar II rūšies. Daugumoje tai durpynai ir lengvos žemės. Tačiau, sąmoningo šeimininko valdomas, ūkis virtę pavyzdingu ūkiu.

Ponas Plateris prieš karą melioravo savo žemę net tokiu būdu: nukasinėdamas smėlynus šufeliais, smėli vežė į durpynus, o durpę į smėlynus. Pasak jo, tuo būdu melioravimas 1 ha kaštavo 80 rublių, t. y. apie 400 lit. Tuo labiau reikėtų apsaugoti Kurtavénų žuvų ūkį nes didelis kūdrų skaičius įrengtas po karo, t. y. po paskelbimo žemės reformos.

Kurtavénų maksimalio didumo kūdra yra 50 ha. Tos kūdros maksimalis našumas vienais metais buvo 300 centnerių žuvies. 1931 metais p. Plateris pardavė apie 17.000 kg. po 2,5 lit/kg.; reiškia, gauta už parduotą žuvį 42.500 lit. (pora metų atgal 1 kg. žuvies kaštavo 4—4,5 lit.). Prieškarinė kaina gyvų karpių sulig p. Platerio žodžiais, buvo max. 12 rub. pūdas. Dabartiniu metu pagabenimas į Kauną iš Kurtavénų 1 kg. gyvos žuvies kaštuoja apie 15 cent. Šiandien žuvų augintojams susitarus ir sudarius tinkamas sutartis (panašiai sindikatui), sutvarkytas žuvies par-

davimas, numušta rinkos kaina už gyvą žuvį, — augintojai ga- vo didesnes pajamas. Čia daugumoje nuopelnas tik keletos asme- nu, kurių tarpe pirma vieta tenka p. Putvinskiui ir p. Plateriui.

Ekskursantai daug ko patyrė, aplankę didžiausį Lietuvoje žu- vų ūkį, be to, malonai buvo šeimininko sutiki ir vaišinami. Kad Kurtavénais daug kas įdomaujasi, galima matyti iš paliktų atsi- lankiusių parašų. Pas p. Platerį įvestas paprotis: pasibaigus pie- tumus, stalo lenta verčiamama, ir kitoje lentos pusėje visi pasirašo. Pas p. Putvinskį, kaip pereitais metais teko patirti irgi toks pat vaišingumas, kad net nepatogu su didesniu būriu ten lankytis, nes

Šilo - Pavėžupio žuvų ūkio žuvų aruodas. 1931 m.

šeimininkams tokis lankymasis suteikia daug rūpesčio, be to, ir išlaidų.

Ponui Plateriui ypač likome dėkingi už nepasigailėtą darby- mečio laiką ir ilgą paskaitą žuvininkystę liečiančiais klausimais.

Ekskursantai toje ekskursijoje daug ko patyrė, nes teko gir- dėti iš mano auklėtinų-abiturientų, kad jei dabar vėl išnaujo tek- tų projektuoti žuvų kūdras, tai hidrotechninių įtvarų projektas būtų žymiai tobulesnis. Tiesa, niekados klasėje taip vaizdžiai pa- aiškinti negalima, kaip betarpiai atvedus moksleivius laukan ir parodžius vietoje, kaip techniški pastatai turi atrodyti.

Reikia pasidžiaugti, kad ir pas mus yra ką rodyti! Dėl to nėgriaukime pavyzdingus ūkius, bet kiek galima juos remkime, nors siauro įstatymo ribose, aiškindami paragrafus kiek galima naudingiau pavyzdingam žuvų ūkiui.

*
* *

Antroji Aukšt. Kultūrt. mokyklos š. m. birželio mén. 9—14 dienomis suruošta ekskursija susipažino su Klaipėdos krašte padarytais melioracijos darbais. Vyko antras kursas, vadovaujant mokyklos mokytojams p. Knystautui ir man. Klaipėdos krašte mums kultūrtechnikams yra nemaža įdomių dalykų.

Pirmiausia ekskursija lankėsi Pagėgių apskrityje, kur apžiūrėjo 1930 m. įvykdytą Gégės upės reguliavimo projektą.

Gégės upės reguliavimą atliko melioracinė draugija „Gégé“ (Mat, Klaipėdos krašte ūkininkai jau susispėtė į melioracines draugijas, kad bendromis jėgomis ne tik melioruoti savo žemės plotus, bet kad ir vėliau jas tinkamai užlaikyti. To pas mus Didžiojoje Lietuvoje, kaip tik trūksta). Technišką priežiūrą atliko ir projektą paruošė Pagėgių apskr. inž. (Wiesenbaumeister) p. Schneideris drauge su techniku O. Pasch. Viso reguliuota Gégės 8,6 klm., tačiau projektas kaštavo mūsų mastu matuojant labai brangiai. Išleista 1.130.000 lit. (Pas mus tik dideliam projektui kartais tiek išleidžiama). Visame projekte atlikta žemės darbų išmetant 265.888 m³. Pusantrę kilometro ilgio kanalas buvo iškastas žemsemėmis. Žemsemės iškasė 16.450 m³; likusieji 249.438 m³ buvo iškasti kastuvais. Visur atliktas žemės išbarstymas, o kur krantai žemesni, supilti apsaugos pylimai. Žemė išvežiojama buvo mechaniku būdu, vartojant vagonėtes ant bėgių, kurios buvo traukiamas žibaliniu garvežiu. Išbarstymui vartota ir transporatorius — begalinių diržų pavidale. Visur šlaitai buvo velėnuojami bei apsėti žolėmis. Išvelėnuota viso 118.686 m². Šlaitų padai sustiprinti, dedant fašinas. Fašinų viso idėta 16.211 metr.¹. Kad ūkininkai galėtų pervažiuoti per upę, buvo pastatyta septyni tiltai ir, be to, išrengta kai kur specialios pervažiavimo vietas. Pervažiavimai išgristi akmenimis. Be to, visame projekte išgrista 1416 m². Kad, laikui bėgant, kanalą lengvai galima būtų pravalyti, dugne gerai įtvirtinti ir grindimui sustiprinti skersiniai (Sollenschwellen) rastai. Pavalant, vizirkos statomos ant rastų taip, kad pavalymo darbas galiés būti atliktas pačių savininkų be techniškos pagalbos. Tokių skersinių padėta viso 28 št.: iš jų 11 št.

su grindinio sutvirtinimu po 52 m² ir 17 št. su 39 m² grindinio. Kanalo užlaikymą prižiūri melioracijos draugija „Gégé“.

Gégé buvo reguliuota, kasant beveik ištisai perkasą. Buvo projektas, prisilaikyti senos vagos, tačiau nuo to projekto atsiskyrta. Magistralinis grovis turi 4,4 kilometro ilgyje dugno platumą 12 metrų, šlaitų palinkimo koeficientas m=2,5; likusiam 4,2 klm. ilgio bare dugno platumas 9 metr. ir šlaitų koeficientas tas pats 1:2,5. Kanalo gilumas, rodos (jei neklystu) = 1.6. Kur kraštai seklesni, supilti apsaugos pylimeliai, kad vanduo, esant dideliui vandens horizontui, neišsilietų į pievas.

Nemunui pievas užliejus, vanduo iš pievų subėga į kanalą šoninėmis pralaidomis padarytomis iš betono vamzdžių diametro

Aukšt. Kultūrt. mokyklos III-čio kurso ekskursija į Gegės upės reguliavimo projektą. Sėdi technikas Otto Pasch*).

nuo 0,4 iki 1,0 metr. Tų pralaidų viso išrengta 889 metr. ties. 1 ties. metr. kaštavo 36—54 lit. Vamzdžiai nuo kanalo pusės pri-dengti ąžuoliniais vožtuvais, kad pakilus vandeniuui kanale, jis ne-galėtų eiti į pievas.

Buvo pastebėta, kad vienoje žemesnėje vietoje, Nemunui išsiliejus, vanduo veržesi į Gégę, ardydamas kraštą. Dėl to toje vietoje dabar išrengtas persipilimo barelis 50 metrų ilgio. Ileista į žemę 1,5 metr. gilumo betoninė sienelė. Toje vietoje betono darbų atliktą 34,35 m³.

Betoninei sienelei įmūrytos dvi taurinės geležys, tarp kurių, Gégėje vandeniuui pakilus, prižiūrėtojas sudeda šandorus — pa-

tvenkimo balkelius, kad vanduo nesiveržtų į pievas. Persipilimo barelio įrengimas kaštavo 8854 lit.

Iš kitų hidrotechniškų pastatų buvo įrengti du šliužai su balkiniu uždarais: 1) Vilkės šliuzas, šviesos angos pločio 2×3 metr. ir 15,70 metr. ilgio. Šliuzas kaštavo 15.944 lit. 2) Kamono šliuzas, kurio pastatymui suvartota 121,29 m³ betono. Kamono šliuzas kaštavo 14.186 lit.

Be to, pastatyti 7 tiltai. Tiltus palaiko mediniai poliai. Sprakojos geležiniai balkai, kurių kiekviename tilte yra 5, virš balkių įrengta medinė vienlinkė asla su geležinėmis turėklėmis. Balkai — dvitaurinė geležis Nr. 24. Tiltų platumas 5 metr., jų šviesi anga (lichtweite) 24,80 metr.

Iš minėtų tiltų 3 kaštavo po 10.666 lit. ir 4 po 8.262 lit. Toks tiltų kainos skirtumas atsirado dėl to, kad tiltus statė du rangovai, iš kurių vienas turėjo nuostolių. Vienoje vietoje du tiltai visai arti vienas kito. Tačiau jie turėjo būti statomi atsižvelgiant į kelių tinklą ir ūkininkų pageidavimą.

Iš šoninių kanalų buvo iškasta:

1) Naujas Kamono upelis, kurio ilgis 0,7 klm. Kasant šią upelį atlikta 12.224 m³ žemės darbų.

2) Senas Kamono upelis, kur atlikta 693 m³ žemės darbų.

Kamono upelius tvarkant, iš viso išvelėnuota 7966 m² ir sudėta 1358 metr. ties. fašinų. Be to, iškastas 3) Medžiukų upelis, kurio ilgis 2,007 klm. Jame išmesta 2625 m³ žemės, šlaitų išvelėnuota 2491 m² ir sudėta fašinų 1022 metr.

Sename Kamono upelyje įrengtas smėlio gaudytojas su šoniene pralaida. Priešais smėlio gaudytojo įrengta greitavietė.

Bendrai imant, visas projektas daro įspūdžio gerai įrengto, sutvarkyto ir gerai užlaikomo techniško darbo. Nusausintose pievose žolė iki juostos, matyt, kad pievos buvo kultivuojamos. Kanaio krašte paliktas kelias ūkininkams susisekti su savo sklypais.

Visur matyti rūpestinga priežiūra užlaikyme kanalų gerame stovyje. Tai vienas iš įdomesnių Lietuvoje įvykdytų projektų, kuris parodo, kad ir pas mus galėtų būti projektai tvarkomi, prisilaikant visų techniškų reikalavimų.

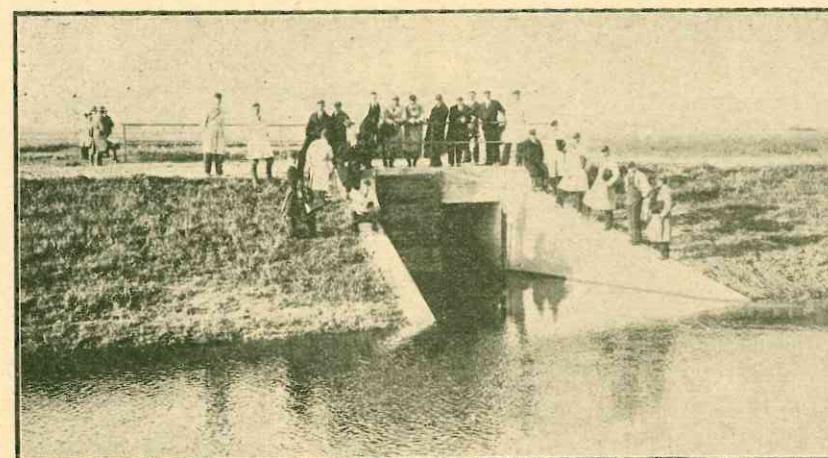
* * *

Tolimesnis ekskursijos maršrutas buvo Šilutės apskritis. Šilutėje Kultūrt. mokyklos auklėtiniai kiekvienais metais at-

silanko, nes ten galima pamatyti tokius nusausinimo būdus, pri- taikant vandeniu kelti įrengimus, kurių net Vakarų Europoje ne- visur tektų pamatyti.

Kiekvienais metais ekskursiją maloniai globoja, paruošia maršrutus, susisiekimo priemones ir nakvynes Šilutės apskrities einant. inž. pareigas p. Kairys (buvęs melioracijos skyriaus viršininkas Kaune). P. Kairį daug kas iš mūsų senesnių kultūrtechni- kų tarpo atsimena, o man asmeniškai p. Kairys padėjo įstoti į aukštąjį mokyklą Prahoje, pasiūlydamas stipendiją.

Šilutėje pirmą pirmiausia ekskursija apžiūrėjo Aukštuma- lių durpyno milžiniškus durpių plotus ir Traksėdžių kraikų fab-riką. Ekskursantai čia matė, kas iš sąmaninių durpių galima pa-

Gegės upės reguliavimas. Vilkės šliuzas. 1932 m.

daryti ir faktinai daroma. Fabriko muziejuje matėme įvairių įvairiausių dalykų, pagamintų daugumoje to paties fabriko prižiūrėtojo rankomis. Tačiau šiandieną fabriko apyvarta žymiai sumažėusi, palyginus su prieškarine apyvarta.

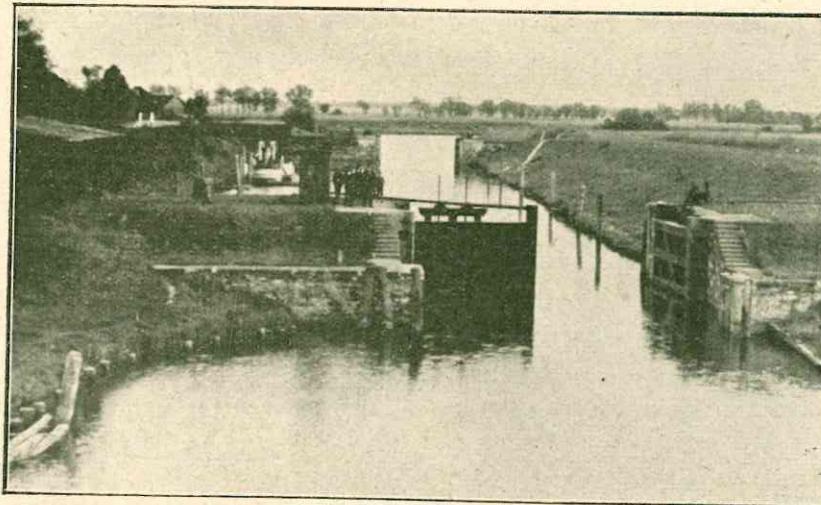
Vėliau buvo apžiūrėtos atskirų ūkininkų kolonijos, įkūrtos ant pelkių.

Aukštumalių pelkės aukštutinės, tuo tarpu, arčiau Nemuno, ties Šilute tiesiasi milžiniški plotai žemutinių pelkių, kurios pra- dėta kolonizuoti daug metų prieš karą, taip vadintinos Bismarko kolonijos. Šitose pelkėse augdavo bulvės, kurios buvo ieškomos Vokietijos rinkose, kaip skaniausios.

Kitą dieną, t. y. birželio mėn. 11 d., pono Kairio paruoštu mo-

toriniu laiveliu, ekskursantai nuplaukė vandens kėlimo stočių apžiūrėti. Šilutės rajonas — tai ištisų pievų plotai. Šienaut kartais atvažiuoja net nuo Klaipėdos.

Šitos pievos, Nemunui išsiliejus, atrodo lyg jūra. Kai kur pievos guli vos 40 cm. aukšciau negu Kuršių įlankos normalus vandens horizontas (pavyzdžiu, Varušės - Pakalnės kaimų pievos, kuriuos randasi tarp Atmatos ir Skirvitės — Nemuno deltu). Pirmoji didesnė audra ir viskas pievose plaukioja vandenye. Todėl, norint pievas tinkamai išnaudoti, beliko pilti pylimas ir statyti van-

Šliuzas laivams kelti Viliaus kanale.

deniu kelti stotis. Tokių įrengimų Klaipėdos krašte nenažai esama.

Net literatūroje patariama, skaičiuojant ir įrengiant vandeniui kelti stotis, naudotis klaipédiečių prityrimu.

Tą dieną ekskursantai apžiūrėjo šiós ir Aukšstadvario vandens kėlimo stotis, — tai seniausios tokios rūšies įmonės Klaipėdos krašte. Ten vanduo keliamas atvirkščių turbinų pagalba.

Drauge apžiūrėta Aukšstadvario vandens matavimo stotis su limografu, Aukšstadvario švyturys, maža doka laivams taisyti. Po to, ekskursantai plaukė Kuršių marių pakraščiu Minijos vandens kėlimo stoties link. Puikioje, saulėtoje dienoje iš tikrujų gražiai atrodė Kuršių marios. Toli, toli horizonto ribose baltavo Nidos smėlėtos kopos, vos, vos matėsi Nidos švyturys. Tačiau savo maršrute Nidai turėjome paskirtą kitą dieną.

Apžiūréjus Minijos vand. kėl. stotį, pasukome atgal. Pakeliui užvažiuodami į dešiniajame Atmatos krašte susidariusią įlanką - didžiulį ežerą. Ten pereitais metais pastatyta nedidelė vand. kėlimo stotis su propeleriniu siurbliu.

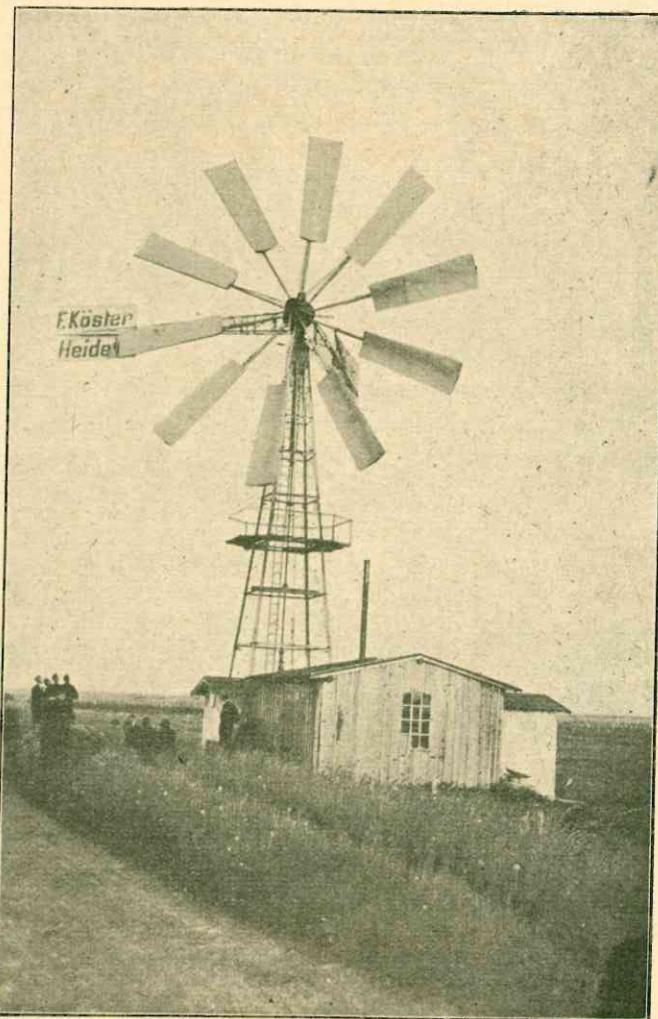
Sugrįžę į Rusnę, ekskursantai dar buvo autobusu nuvežti į Varušės-Pakalnės vand. kėlimo stotį, kuri tik pora metų atgal p. Kairio pastatyta. Tuo baigėsi apžiūréjimai Šilutėje. Tolimesnis ekskursijos maršrutas buvo autobusu pasiekti Klaipėdą, pakeliui užsukant į Viliaus kanalą, kuris jungia Klaipėdą su Minija ir toliau per Atmatą su Nemunu. Seniau Klaipėda buvo tik miško pramonės uostas. Vokiečiai neduodavo Klaipėdos uostui plėstis, bijodami konkurencijos Karaliaučiaus uostui. Į Klaipėdą iš Nemuno buvo plukdoma daugybė sielių. Tačiau, plukdant sielius Kuršių marėmis, audros juos išardydavo, o pavienius rāstus gaudyti pla-

Varušės - Pakalnės vandens kėlimo stotis.

čioje įlankoje ne taip jau buvo lengva. Dėl to buvo prakastas Viliaus kanalus, per kurį eidavo sieliai ir mažesni garlaiviai. Viliaus kanale pristatyta daugybė tiltų. Kanalo pradžioje, ties Minija, pastatytas šliuzas laivams kelti. Be to, dar teko matyti Brukšvos pievų vandens kėlimo stotį ties Jakštų kaimu. Toji stotis žymiai skiriasi nuo pirmiau matytų, nes ji varoma vėjo turbinos, o vanduo keliamas Archymedo sraigto pagalba.

Atvykė Klaipédon ir perna伺oję 7-to pėst. pulko kareivinėse, birželio mén. 12 d., Klaip. uosto darbų vedėjui p. prof. Šimoliūnui rodant, buvo apžiūrėtas Klaipédos uosto įrengimas, žemsemės, uosto baseinai, kranai, dirbtuvės ir t. t. Klaipédos uostas, anot

Brukšvos pievų vandens kėlimo stotis.

prof. Šimoliūno, Lietuvos vartai i pasaulį. Ekonominiu žvilgsniu Klaipédą mums turinti daug didesnės reikšmės, negu net mūsų okupuotas Vilnius. Klaipédos uostas auga ir galimas daiktas, kad sudarys rimtą konkurenciją kaimyniniams uostams.

Po pietų, persikėlę į Smiltinę, vykome prie uosto molų, toli į jūrą išsikišusių.

Smiltinei ir visos jūros pakrantei, kopų prižiūrėtojui p. Merkeliui vadovaujant, vedami kopų apželdinimo ir tvirtinimo darbai, Smiltinė — tai klaipédiečių šventadienio poilsio vieta. Be to, ne taip jau sunku iš Klaipédos pasiekti Juodkrantę, Nidą ir Palangą. Turime puikias vietas, pasaulinio masto kurortui įrengti. Jau ir dabar į Nidą atvažiuoja nemažas skaičius svetimšalių vasarotojų. Tas skaičius žymiai padidėtų, jeigu daugiau kreipti dėmesio į mūsų kurortų tvarkymą.

Kitą dieną, t. y. birželio mén. 13 d., ekskursija gražiu „Kurische Haf“ laivu nuplaukė į Nidą, kur praleidome keletą smagiu valandų. Nida šiek tiek tvarkosi. Vietoje buvusios keleta metų atgal smuklės, išauga pakenčiamas restoranai, tvarkomos maudyklės, vedami kopų stiprinimo darbai.

Išsimaudę jūroje ir saulės spinduliuose, vakare grįzome į Klaipédą, o iš čia traukiniu atgal į Kėdainius.

Kėdainiai, 1932-VII-12 d.

Dr. Otto Korfes. Iš vokiečių kalbos vertė *Juozas Jurašūnas.*

Žemės reforma kitur.

Agrarinė revoliucija Estijoje ir Latvijoje:
(Tėsinys).

Žemės reformos įgyvendinimas.

1. Agrarinės įstaigos ir ių veikla.

Agrarinių įstaigų organizavimas Estijoje buvo sureguliuotas vykdomomis instrukcijomis prie agrarinio įstatymo 1921 m. sausio mén. 28 d. Reformos darbui vadovauti ir kontroliuoti buvo įsteigtas specialus įstaigų aparatas. Estijoje reformos vykdymas buvo daugiau centralizuotas, o Latvijoje labiau reiškėsi decentralizacija, nes čia įstatymas numatė kiekvienam valsčiui, kiekviename apskrity ir kiekvienam mieste žemės tvarkymo komitetus, bet iš tikrujų centro įtaka ir čia nusvérė, nes valdininkai nuo jo priklausė.

Didelė įtaka, kuria veikė centras viso agrarinių įstaigų aparato darbą, garantavo reformos pravedimą vyriausybės norima

kryptimi. Šitam suderinime, tačiau glūdi vienas svarbiausių pavojų valdiškos kolonizacijos darbe, tie trūkumai Estijoje ir Latvijoje aiškiai pasirodė.

Dėl biurokratijos esmėje glūdinčio sustingusio parceliacijos projekto nagrinėjimo, teko apleisti pageidaujamą individualinį sąlygų nagrinėjimą, ploto, naturalių įtakų ir rinkos padėties įtaką. Taip reikalingiems kelių tinklams tiesi, mokykloms ir sanitarienėms įstaigoms steigtį padaryta tiek, kaip nieko. Tokia skaudi reforma buvo reikalinga dvigubai rūpestingo tarnautojų personalo parinkimo, bet dėl skubaus įvykdymo nebuvo tam galimybės. Asmens, kaip valstybės valdininkai gavo šeimininkavimo galios, kuriai dažnai buvo nepribrendę ir kai kurie linkę neteisatumams ir nesąžiningumams. Vien Estų valstybės kontrolė 1921 m. 1244 revizijose rado 234 milijonus estų markių sumai išeikvojimų už ką buvo patraukti 254 valdininkai ir 74 privatiniai asmenys atsakomybėn¹⁹⁾. Abiejų valstybių vyriausybės valdininkų aparatą, nuolat, gerino taip, kad nors tie stambūs nusikaltimai žymiai sumažėjo. Nežiūrint į visus valdininkų aparato trūkumus, jo darbingumas vis dėl to buvo didelis; nusavinto turto perėmimas, 10.000 ūkių išmatavimas, naujakurių parinkimas ir įkūrimas su visomis skaitlingomis šalutinėmis užduotimis — visa tai vargu per 3—4 metus, tai yra pažymėtinas darbo rezultatas. Žinoma, tas buvo galima tik dėl to, kad visi darbai, dėl greitumo pamégimo buvo vykdomi pagal gana pastovią schema ir į rūpestingą pavienį nagrinėjimą mažai tekreipta dėmesio.

Agrarinių įstaigų uždavinio sritis yra nepaprastai didelė, juo labiau, kad visa žemės tvarkomojo darbo našta tenka toms pačioms įstaigoms. Svarbiausia įstaiga vietose yra Apskrities Agrarinis Inspektorius Latvijoje ir valstybinių žemių Šefas Estijoje. Šie valdininkai perima dvarus, sprendžia apie laikiną nusavintos žemės sunaudojimą, apie dvarų išnuomavimą mažais sklypais arba viso dvaro, apie asmenis kuriems maži ir dideli ūkiai galima buvo paversi. Jie parenka galutinai parceliuotinus dvarus, sudaro parceliacijos planus, yra atsakingi už parceliuojamų plotų išmatavimus, sprendžia apie naujakurių parinkimą ir perduoda jiems ūkius, o visuose kredito klausimuose jie yra galutini tarpininkai. Be to, jie tyarko dvaro likučių klausimus, arondaciją (įsiterpimų panaikinimas) jau esamų nuomuojamų ūkių ir perdavimą nuomininkams reguliuojamus nuosavybės klausimus. Jeigu nusavintos žemės administravimas ir žemės dalinimas naujakuriams būtų atskirti, tai viena ir kita užduotis būtų atlirkos nuodugniau. Mano asmeniniu

įsitikinimu, rašo autorius, didesnė dalis Agrarinių Inspektorijų ir valstybinių žemių Šefų stengési tas visapusiškas ir sunkokas savo tarnybos užduotis geriausiu supratimu ir mokėjimu, su darbštumu ir atsidavimu atlikti.

Svarbiausias tų įstaigų darbas nukreiptas į naujakurių ūkių sudarymą. Dvarų ūkiui egzistuoti ir ūkio produkcijai palaikyti nieko teigiamo nepadaryta. Priešingai, didžiųjų dvarų galutini parceliacija turėjo vykti galimai greičiau. Nežiūrėta ankstybesnio tikslas parceliuotinų dvarų matavimo, bet panaudota esami planai ir projektuota naujieji ūkiai popieryje. Su tuo projektu vyko valdininkai į vietą ir su kaimynais ir vietas komitetais tikrino tikslungumą ir reikalingumą reguliuoti ar mainyti išmėtytus sklypus. Šiuos reikalalus sureguliavus, matininkai ėmësi darbo nustatyti naujujų ūkių rubežius. Kaip greitai tas visas darbas vyko, matyt iš sekančios apžvalgos.

Latvijoje 1921/1922 m. buvo padaryti šie žemės fondo padalinimai:

1. Dr-jų reikalams skirta	975 sklypai	7.237,2 ha	ploto =	2,7%
2. Mažažemiams	663 „	4.826,0 „ „	=	1,7%
3. Mainams	229 „	3.729,0 „ „	=	1,3%
4. Nuomininkams	358 „	9.170,9 „ „	=	3,3%
5. Rubežiamas išlyginti	85 „	1.102,5 „ „	=	0,4%
6. Ilgamečiams dv. nuom.	1696 „	28.644,9 „ „	=	10,1%
7. Naujiems ūkiams	13814 „	228.195,3 „ „	=	80,3%
8. Ivairiems paskyrimams	110 „	1.050,8 „ „	=	0,3%

Estijoje tempas buvo tokis pats, kaip rodo šie skaičiai:

Ūkiams	14.725 skl.	321.288 dešimt.	=	83,0%
Amatininkams	859 „	3.964 „ „	=	1,0%
Priedams	634 „	3.145 „ „	=	0,9%
Viso žemės kan-				
didotams skirta	16.218 „	328.397 „ „	=	84,9%
Kiti paskyrimai	2.737 „	58.588 „ „	=	15,1%
Išmatuota ir iš-				
nuomuota žemė	18.949 „	386.985 „ „	=	100%

Iš šių davinių galima matyti, kad daugiau kaip $\frac{4}{5}$ parceliuotino ploto sunaudota apmatuotam stovyje savistoviems ūkiams kurti.

Visos valstybės duotos žemės Estijoje išnuomuojamos. Nu-

mos laikas naujakuriams nustatytais 6 metų. Tvarkingai ūkininkaujantiems numatyta atiduoti žemę įpėdinystės nuomon. Apie sklypų naudojimo būdus, teises nutraukti sutartis iš valstybės ir nuomininkų pusės ir tolimesnį išnuomavimą tvarkyti, išleista smulkūs nuostatai.

Žemės sutvarkymas agrarinėms įstaigoms mažiausia rūpéjo. Estijoje ir Latvijoje dominuoja vienkiemų sistema. Lygiai riterių dvarai, kaip ir ūkininkų sodybos yra daugiausia vidury priklausomo žemės komplekso, tik retkarčiais vienoje rėžių žemės pusėje, Dėlto ūkių išlyginimo pagerinimas buvo labai daugelyje atsitikių neberekalingas. Vien tik pievos vienur - kitur buvo ne betarpiskoj gretimybėje su likusiąja ūkio žeme, lygaus aprūpinimo interesuose viensėdių pievoms, matuojant, to negalima buvo išvengti.

Dvarų padalinimas mažais ūkiais be išimčių taip įvykdytas, kad naujieji ūkiai sudarytų naują vienkiemų tinklą. Tik retai kur reikėjo skirti išmėtyti sklypeliai, būtent ten, kur trūko pievų ir pakankamų ganyklų apmatuotam ūkio plote. Iš viso, ūkio arondaciją (įsiterpimų panaikinimas) reikia skaityti kaip palankią. Naujų valsčių iš tos parcelliacijos nesudarė ir naujieji ūkiai priskirti prie gretimųjų valsčių.

Kur buvo reikalinga ir galima sumainyti išmėtyti sklypų su žemės fondo žeme, buvo padaryta. Estų statistika tokius atskirai neveda, latvių statistika nurodo 229 sklypus kaip mainų sklypus ir 85 sklypus rubežiams išlyginti. Tas rodo, kad išlyginimas tik retais atsitikimais buvo reikalingas pataisymo.

Nusavintųjų likimas.

Agrariniais įstatymais nenumatyto smūgio svarumas išplėše didžiųjų žemvaldžių turtą. Tik nedaug teisių žemvaldžiams paliko įstatymas, bet įstatymą tendencingai aiškinant, stengtasi sulig galimybe ir jas atimti. Skaudžiausia buvo metodas atimti savininkams kaime gyvenamuosius namus ir nuvyti juos nuo jų ir jų pirmtakūnų slenkščio.

Atlyginimas už nusavintą gyvajį inventorių, estų agrariniu įstatymu nustatomas sulig 1914 m. rinkos kaina, už negyvajį — sulig įsigijimo kaina. Štie pagrindiniai dėsniai nustojo vertės, nes vykdomomis instrukcijomis nustatyta taksacijai kryptis imant žemiausias kainas. Be to, apskaitymui aukso rubliaus į estų markes vyriausybė sąmoningai nustatė perdaug žemą kursą.

Tas didelis skirtumas tarp įkainojimo ir rinkos kainos, matyt iš dviejų įkainavimų dviejų svetimšalių dvarų. Pirmas įkainojimas abiejuose atsitikimuose, yra išdava kainojimo sulig valdžios normoms, antras — dalyvaujant svetimos valstybės atstovui.

Pirmam atsitikime dvaras A. Harriene buvo įkainojamas estų markėmis, kurios vertė vidutiniškai 1921 m. buvo lygi 1,04 aukso fenigio.

I įkainojimas 1921-III-15	II įkainojimas 1921-IV-14
Arkliai	186.000
Galvijai	218.015,20
Neg. inv. ir atsarga	725.223,60
Viso	1.129.238,80
	1.228.000
	1.888.000
	4.649.943
	7.065.934

Antras dvigubas įkainojimas Teilitzo dvare Werro apskr. dėl tokias sumas estų markėmis:

I įkainojimas	II įkainojimas
Arkliai	36.400
Galvijai	73.566,80
Negyv. invent.	159.966
Lauko produktai	52.216
Viso	322.148,80
	253.000
	247.062,50
	682.175
	496.040
	1.678.277,50

Šitas palyginimas rodo, kad sulig valdišku įkainojimu buvo mokama arkliams tik apie $\frac{1}{3}$, galvijams $\frac{1}{2}$, negyvam invenotriui $\frac{1}{3}$, lauko produktams tik $\frac{1}{9}$, rinkos kainos.

Sulig taksacija 108 dvaruose vidutiniškai už kiekvieno dvaro inventorių sumokėta 402.485 estų markės. Už 907 nusavintus dvarus gauname bendrą atlyginimo sumą 365,5 milionų estų markių. Jeigu, pasiremiant tais dvejais įkainojimais, paimti tą sumą, kaip $\frac{1}{3}$ rinkos kainos, tai ta inventoriaus vertės suma pašoks iki 1.827,7 mil. estų markių ir išeina, kad valstybė, atskaičius išmokėtus 365,5 mil., permažai išmokėjo dvarų savininkams tik už inventorių 1.462,2 mil. estų markių. Teismo kelias nieko nepadėjo, nes galima buvo skystis tik dėl formos nuostatų nukrypimų.

Latvijoje padėtis buvo panaši. Ir čia valstybė davė už inventorių visai nepakankamą atlyginimą. Charakteringas yra atlyginimo metodas, kur vyriausybė nustatė aukso rublių lygį 0,66 latvių rubliaus, kai latvių rublis turėjo vertę 1921 m. tik 1,3, 1922/23 m. tik $1\frac{2}{3}$ aukso fenigio.

Žemė atimta savininkams be atlyginimo, už inventorių gavo

juokingai mažą atlyginimą. Liko jiems tik viena viltis sukūrti gaunamam dvaro likutuje naują egzistenciją. Ta viltis tik dalinai išspildė. Latvių agrariniam įstatyme parašyta, kad ankstybesniems savininkams paliekamas žemės sklypas vidutinio jo ūkio didumo. Bet nebuvo parašyta, kad tas sklypas turi būti buvusio dvaro centras ir vyriausybė nurodydavo dažnai sklypą, kur nei gyvenamo namo nebuvo. Daugiausia sklypuose buvo visai nepakan-kamai ūkio trobesių. 17% savininkų, dvaro likučiai skirta dvaro centruose 42,2% — dvarų centrų dalyse, 28,3% — palivarkuose, 10,3% — ordinarininkų vietovėse ir 2% — karčiamvietose.

Apie grąžintus dvaro likučius daviniai šioje lentelėje:

Plotas	45—50 ha	50—60 ha	60—90 ha	90—100 ha	Viso
Skaičius	77	563	23	91	754
%	10,2	74,7	3,0	12,1	100

Estų agrariniam įstatyme nepažymėta apie žemės skyrimą ankstybesniems savininkams, bet palikta tame tam reikalui atvira galimybė. Dėl to ar savininkas žemės gavo, pareidavo svarbiausiai nuo valsčiaus nusistatymo. Tiesa, valsčiuui nutarus, jam galėjo būti skirta normalė parcelė, t. y. maždaug 15—25 ha, kurią jis galėjo padidinti ar tai išnuomodamas kitus sklypus, kurių gavėjas nenorėjo naudoti, ar tuo būdu, kad vienas ar daugelis jo šeimos narių, kaip karas prieš bolševikus dalyvis, gavo įstatymu numatyta žemės paskyrimą.

Estų Žemės ūkio draugija 1922 m. surinko išdavas tos malonės ankstybesniems savininkams skiriant jiems žemės; ji taip atrodo:

Išdalintu dvarų skaičius 369=100%.

Keliuose dvaruose dvarininkai gavo sklypus? 142=38,4%.

Keliuose atsitikimuose sklypai yra dvaro centre? 64=17,3%.

Keliuose atsitikimuose sklypui priklauso sodai ir parkai? 57=15,4%.

Keliuose atsitikimuose savininkas gavo gyvenamus namus?
Visą 49=13,2%, dalį 40=10,8%.

Sulig estų valdžios statistikos daviniais, 1926 m. nusavintieji dvarininkai turėjo 112 sklypų bendro ploto viso 4283 ha, reiškia vidutiniškai 38,3 ha. Visai retuose, pavieniuose atsitikimuose ankstybesniems dvarininkams pavyko mažas dalis savo ūkio nupirkti atgal. Taip pat grąžinta buvo savininkams, kai kurios savystovės

ūkio industrinės įmonės. 1925 m. buvo išleistas įstatymas apie agrarinio įstatymo papildymą ir pakeitimą, kuriame buvo eilė nuostatų apie žemės ir vilų grąžinimą ankstybesniems riterių dvarų savininkams ir žemės pastoratams. Bet tas grąžinimas priklausė nuo tiek daug salygų, kad tas įstatymas turėjo tik mažą praktišką reikšmę. Net ten, kur buvo neginčijama teisinė žemės grąžinimui pretenzija, žemė de facto negrąžinama, jeigu ji jau anksčiau išdalinta naujakuriams, mažažemiams ir t. p. Pastaruoju atsitikimu duodama arba sklypų iš valstybinės žemės fondo, arba vėliausiai per 3 metus piniginis atlyginimas, kurio dydis yra lygus kainai, kuria valstybė žemę parduoda.

Agrariniai įstatymai ankstybesnius didelių plotų savininkus visiškai sunaikino, arba nusmukdino į ūkininkus. Dalis jų išvyko užsienin. Žymi, tačiau, dalis pasiliuko tévynéje, savo dvarų likuose ir skirtuose sklypuose ir ūkininkavo savomis rankomis. Su nusistebéjimu tenka žiūrėti, kokia atkaklia jėga tie ankstybesni didelių plotų savininkai, jų žmonos ir vaikai pasièmė likimą ir kokia energija jie dirbo savo, didžiųjų ūkininkų kūrybos darbą. Beveik visur, kur savininkai pasiliuko vietose, prasidėjo užsimégzti žmoniški pasitikėjimo santykiai tarp aukštostos kilmės žmonių ir vienos liaudies. Dažnai estai ir latviai svarbesniais klausimais kreipësi į vokietių-baltą, rinko vadovauti draugijiniuose reikalauose ir atskirais atsitikimais į politines valsčiaus valdybas, mat, tarp kitko stigo estų ir latvių kaime aukščiau išlavinto sluogsnio, kuris žemės kultūrai vystytis ir viešosioms užduotims ypač reikalingas. Tokiu būdu, tas gerų santykų išsivystymas tarp vokiečio-balto iš vienos pusės ir estų ir latvių iš kitos, yra pageidaujamas ir teigiamai vertintinas. Vis dėlto turi būti sunku vokiečiui-baltui, rašo autorius, su visa širdimi, tarnauti valstybei ir tautai pirm negu ji tą nusavintiemis padarytą neteisybę kokiui nors būdu išlygins.

(B. d.)

19) Revaler Bote Nr. 184 1921.7.18. Po Valstybės Kontrolės pranešimo parlamente.

Senoviškos lietuvių statybos reikalui.

Mūsų kaimų senoviška medžio statyba: ūkininkų trobesiai, kaimo medinės bažnyčios, koplytėlės ir kt., yra svarbi medžiaga architektūros istorijai (bei kitiems artimiems mokslams).

Kadangi jie, ypač po karo, nyksta ir jiems gresia greitas viškas išnykimas, dėl to yra svarbus ir neatidėliotinas reikalas juos moksliškai tirti ir rinkti apie juos medžiagą.

Mūsų mokslo įstaigos, kaip archeologijos komisija, muziejai, dėl lėšų stokos negali savo matininkų turėti ir todėl senų trobesių matavimo srity iki šio laiko labai mažai padaryta. Prie dabartinių aplinkybių dauguma tų paminklų ilgainiui visai žūs. Mokslui medžio architektūra turi didelės svarbos. Tą svarbą suprato užsienio mokslininkai jau prieš 30 metų, pakaktų gal nurodyti į milžiništę tuo klausimu mokslo literatūrą Skandinavijoje ir Vokietijoje.*)

Po karo mokslininkų susidomėjimas kaimiečių namais, medinėmis kaimo bažnyčiomis ir kt. vis didėja ir yra jau pasirode svarbių ir didelių tyrinėjimų. (Pav., Vienos Universiteto prof. Strzygowskio darbai).

Prieš karą medine architektūrą rimtų mokslininkų mažai teisidomėta. Dabar mokslininkai griebesi rinkti net žinias apie tas vietas, kur kada nors senovėj būta medinių bažnyčių, sudaromi žemėlapiai ir t. t. Prieš porą metų pasirodės Vienos universiteto meno istorijos seminaro V sąsiuvinys yra tam geras pavyzdis. Rumunijoje, Čekijoje, Lenkijoje taip pat yra nemaža literatūros.

Karo metu vokiečių mokslininkai, susidūrė su Rytų Europos liaudies statyba, atkreipė į ją savo dėmesį. Išėjo visa eilė darbų apie lenkų, rumunų ir kitų tautų kaimo statybą. Įdomu čia pažymeti vokiečių inž. Soeder'o studiją apie vieną Lietuvos kaimą: „Das Dorf Tritschuny in litauisch weissrussischem Grenzgebiet“ už kurią autorius gavės mokslišką laipsnį. Panašių studijų lietuvių kalba mes neturime.

*) Nustatyta, pav., kad paprastos kaimo bažnytėlės planas (kokiu pas mus nemaža yra), nėra pamėgdžiojimas kurios nors kaimyninės mūrinės, kad ir anksčiau pastatytos bažnyčios, bet dažnai visai atvirkšciai: medinė bažnyčia turi prototipo žymių. Rasta, kad tokie paminklai yra paskutinės liekanos didelės europeiškos priešistorinės kultūros, kad jie turi savy dar gyvos tūkstantmetinės tradicijos ir t. t.

Atėjo laikas susirūpinti tais mūsų praeities paminklais, keliu dar visai mokslui nedingo.

Dėl lėšų stokos, kaip jau minėta, mūsų mokslo įstaigos savo matininkų tam reikalui turėti negali, o dėl esamos ekonominės padėties vargu ar teks turėti, o reikalas yra neatidėliotinas. Taigi ši uždavinė bent kiek tūkstančiai išspręsti gali vien Žemės Ūkio Ministerija, kurios žinioje yra didelis matininkų aparatas ir kuriems tas darbas lengviausia būtų atlikti, nes jie kaip tik tuose kaimuose dirba, vykdydami žemės reformos numatytyus darbus.

Reikalinga vesti plačiu mastu matavimus ne tik atskirų trobesių, kiek senoviškų kaimų (sodybų), kurie dabar skirstomi viensėdijomis ir kurių skaičius smarkiai mažėja ir rodo tendencijos visai išnykti. Ir jei dar viensėdijos su savo senovės statyba dar pasiliiks, tai jau senovės kaimas, sąryšy su žemės reformos vykdymu, nyksta ir todėl kaip tik tyrinėjimas, kaip vieneto yra vienas iš skubiausių reikalų. Šis punktas ir yra pagrindinė šio rašinio tema, o atskirų trobesių tyrinėjimas yra antraelė.

Iš vienos pusės tokį darbą reikalinga vesti plačiu mastu (palikti gerai valiai atskirų asmenų, tai dar labai maža), o iš kitos pusės, nei studentai, kurie mūsų muziejams renka liaudies meno objektus, nei liaudies mokytojai neturi reikalingų trobesiams matuoti žinių, prieiname prie šitokio klausimo.

Kokiu būdu, nedidinant valstybės išlaidų ir turint omeny, kad Žemės Ūkio Ministerijos matininkai yra jau ir šiaip darbu apkrauti, galima būtų ši klausimą teigiamai išspręsti? Štai konkretūs pasiūlymai šiuo klausimu:

1. Matininkams, kurie skirsto senoviškus kaimus viensėdijomis, reikėtų uždėti pareiga žymėti planuose kaimo trobesius (dar neišskirstyto kaimo). Tai yra labai lengva įvykdyti ir nesudarytų beveik jokio darbo (gal vieną iki dviejų darbo dienų). Iki šio laiko, tačiau seno kaimo trobesiai planuose nebūdavo žymimi.

Ten, kur paskirstymo reikalams šiaip ar taip sudaromas tikslus planas, pažymėti sulig māstelio trobesius visai lengva. Jei nėra reikalo skirstymo tikslams gaminti sodybos palno, tai tada būtinai reikėtų padaryti bent akies nuotrauką, žingsniais matuojant, kas taip pat sudaro nedaug darbo.

Štai keletas punktų, į kuriuos, tokius palnus darant, reikėtų atkreipti dėmesio:

a) Šeimininko pavardė, vardas, kiek ha turi žemės, kiek viso žmonių,

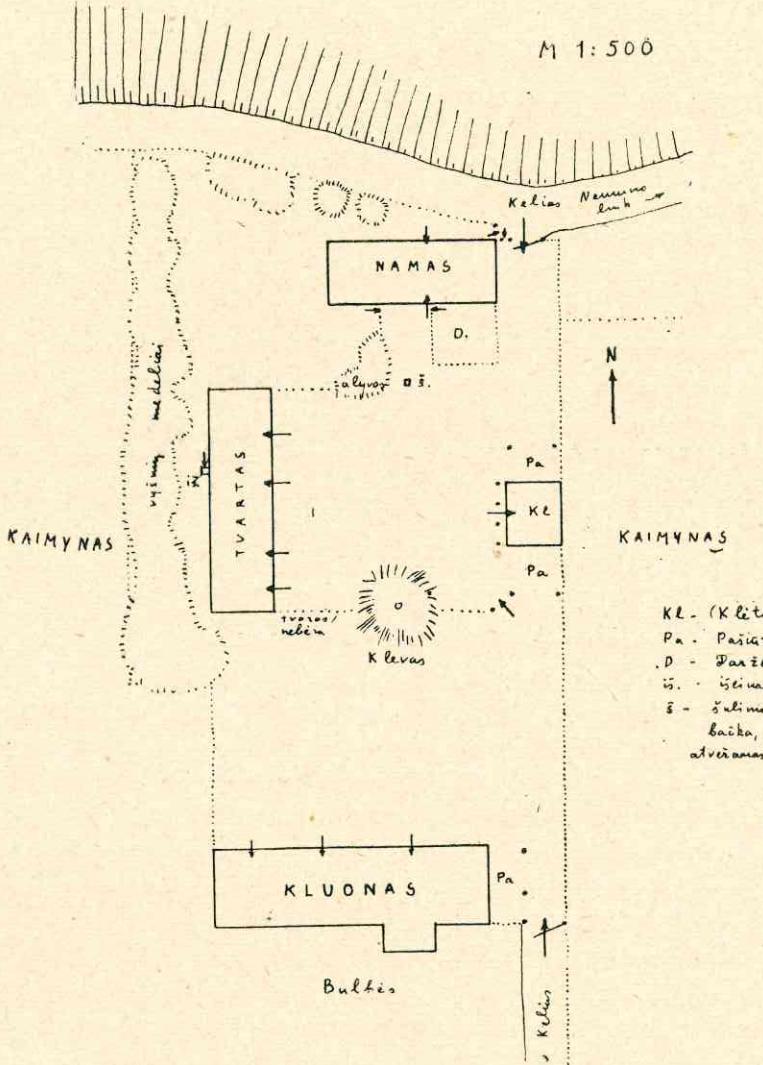

Fig. 1. Kaimiečio ūkis netoli Kauno. (ištrauka iš vieno kaimo plano). Akies nuotrauka matuota (žingsniais) VIII-1932. Visi trobesiai pastatyti 1907 m. 26 ha, 3 suaugusieji žmonės ir 3 vaikai.

- b) Žymint trobesius, visur parašyti jų pavadinimus (klėtis, tvartas ir t. t.). Žeimai pažymeti rodyklėmis,
- c) Gyvenamojo namo pageidaujamas bent minimalis vidaus planas (fig. 2): skersinės sienos, ugniauvietės (pečius, krosnis, kaminas), girnos, (jei yra), kambarių ilgis ir plotis,
- d) Pažymeti šulinio vietą,

e) Keliai iš kiemo ir iš kiemo pažymeti punktiru, o vartai ir varteliai rodyklėmis,

f) Nepamiršti pažymeti medeliai: sodnas, vyšnios, ar kurie kiti medžiai, rūtų darželis.

Tikimasi, kad matininkų tarpe atsiras geros valios žmonių, kuriems tas reikalas pasirodys vertas susidomėjimo.

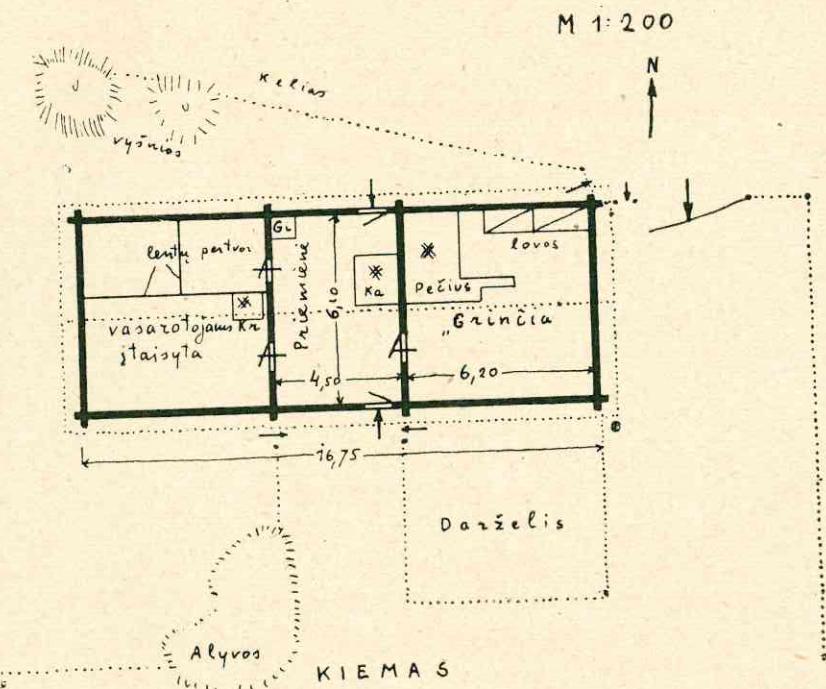

Fig. 2. Tat pats ūkis kaip ir Fig. 1. Gyvenamasis namas didesniui mastely. Gi — girnos, Kr — krosnis, Ka — kaminas.

Reikia tikėtis, kad atsiras asmenų, kurie panorės kiek plačiau šiuo reikalau užsiimti. Tokiam reikalui šio rašinio gale paduota keletas pavyzdžių bei pavyzdingų detalių su pastabomis. Palikdami kol kas šį klausimą, grįžtame prie pagrindinės temos: senovės kaimų tyrinėjimo.

2. Aviacija. Joks planas negali atstoti oro fotografijos, apie tai užsienio specialėj literatūroj nemaža yra parašyta. Bet ir atvirkščiai, oro fotografijos dažnai neturi daugelio svarbių savybių, kurias turi planas.

Tuo būdu oro fotografija ir planas kitas kitą papildo, bet neužvaduoja, dažnai vaizdo pilnumui reikalingi abu. Ypač planai

sudaryti sulig kuo tik aptartu reikaalvimu (nors jie ir bus svarbus įnašas mokslinė archyvan) bus toli nuo tobūlumo.

Kituose kraštuose placiai naudojamasi oro fotografijomis, pav., planavimo darbams, miestams planuoti. Vokietijoje yra net 4 privatinės b-vės, kurios verčiasi fotografavimu iš orlaivių. Yra net tam tikslui specialiai išleistų įstatymų bei taisykių. Mes tokią orlaivių bendrovę negreit turėsime, bet už tai mūsų karos aviacija turi tam reikalui visus reikalingus aparatus. Šio rašinio autorui yra tekė kalbėti ta tema su aviacijos štabo viršininku. Sužinota, kad pratinė metu mokiniai privalo kiekvienas tam tikrą skaičių nuotraukų padaryti. Tad visai nesudarytų skirtumo kokių objektų fotografiuoti.

Jei aviacija kiekvienu metu pradžioje turėtų skirstomųjų tais metais kaimų sąrašą (t. y. Žemės Ūkio Ministerijos darbų planą*), tai galėtų per metus, pratinė tvarka juos nufotografuoti. Mokiniamams net būtų įvairumas, nes dabar jie gauna fotografiuoti vieną ir tą pačią vietą net po keletą kartų. Tokiu būdu nesudarant, nei kraštui, nei valdžiai jokių išlaidų, būtų sudaromas didelės vertės mokslinės foto - archyvas.

Oro foto užtektų šių rūsių: I vertikalių nuotraukų; perspektivos nukrypimų ištaisymas (perspektivische Entzerrung) sulig trianguliacijos punktų, vartojaamas paprastai planams, šiemis tikslams nėra reikalingas. Māstelis maždaug 1:250 iki 1:500.

2. Be jų dar reikia perspektiviškų foto nuotraukų (visos trobesių grupės), kiek didesniams māstelyms, māstelis 1:500 papras tai jau per mažas.

3. Prie tos progos, jei nesudarytų ypatingo darbo, reikėtų fotografiuoti taip pat parcelionamų dvarų centrus, ypač parkus. Parkų planavimas yra didelis menas, užsienio aukštose mokyklose dėstomas net kaip atskiras dalykas (yra net atskirios specialybės: „Garten - Architekt“.) Parkų planavimo menas Lietuvoje seniau aukštai stovėjo; XVII ir XVIII amžiuose buvo prisilaikoma daugiausia prancūzų pavyzdžių, o nuo XVIII ir XIX amž. anglų.

Jei kuriam iš matininkų, parcieluojant dvarą, pakliūtų į rankas koks senas dvaro žemės planas, (dažniausia jie būna lenkų kalboje), būtinai reikėtų jį padėti kur nors saugion vieton, geriausia į kurį nors mūsų muzéjų, pav. Čiurlionies galeriją Kaune arba Universiteto bibliotekon, nes čia tie planai bus tinkamai užlaikomi ir kas svarbiausia, prieinami mokslininkams. Tie pla-

*) Gal čia galėtų mūsų archeologinė komisija tarpininkauti?

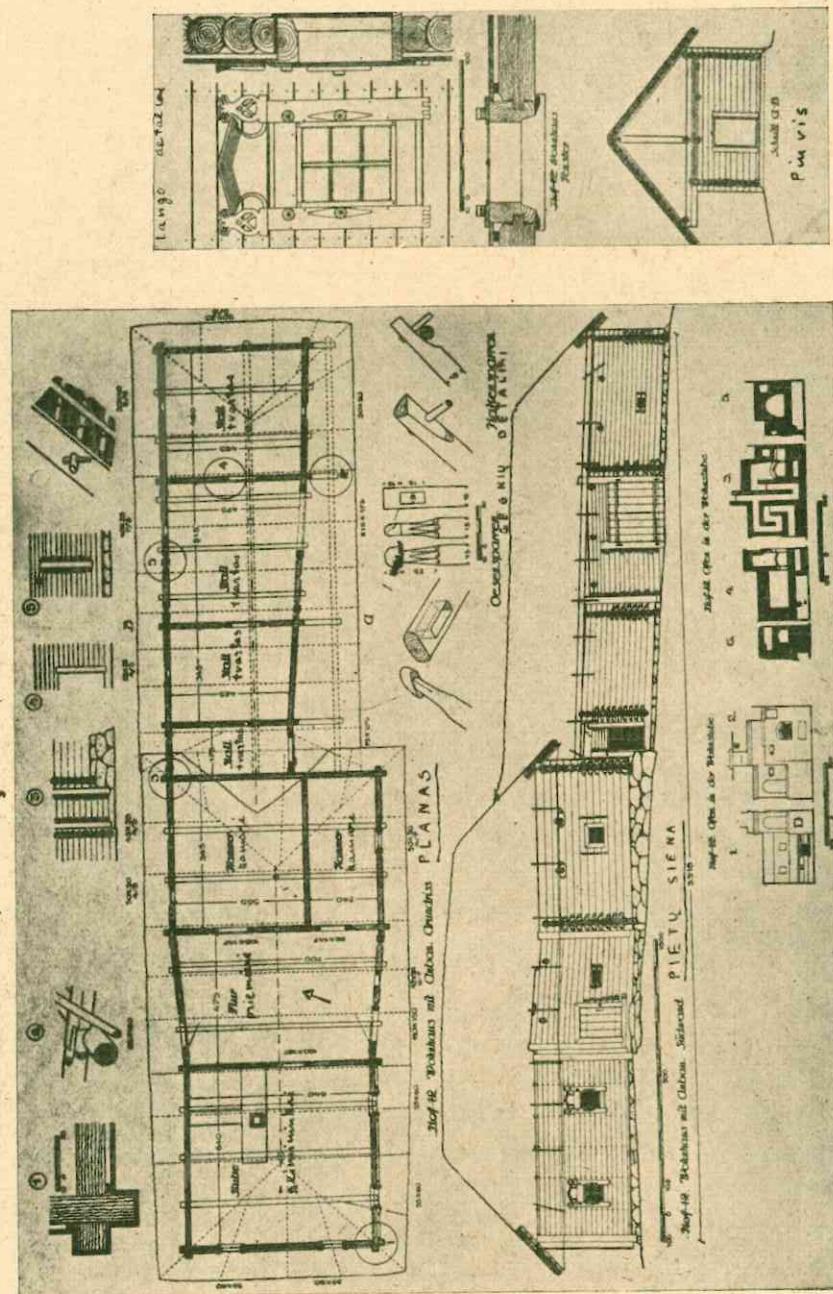

Fig. 3. Pirmas pavyzdys: kaimiečio namo bražinys (iš knygos Soeder'o „Das Dorf Tritschuny im litauisch-weissrussischen Grenzgebiet 1918. Darmstadt“).

nai — svarbūs dokumentai mūsų praeities kultūrai tirti. Teko girdėti, kad Kėdainių kultūrtechnikos mokykloj yra kiek tokį planų surinkta, kas daro garbės tos mokyklos vadovybei.

Šio rašinio I punkte skirstymą (kaimų *privalomą* planavimą), tai dirbant kiekvienam iš 450 matininkų po 5—6 dienas metuose, po kokių 10 metų prisirinktų didelės moksliškos vertės (bei gausios) medžiagos. Būtų galima pradėti dirbti tipologijos darbą ir gal net sudaryti žemėlapį su atskirų trobesių išsiplėtojimo ribomis ir t. t. Pagaliau susidarytų nemaža medžiagos tokios rūšies studijoms, kaip pav. nors prof. Schultze - Naumburg*) darbai apie vokiečių provincijos miestelius bei kaimus, arba kaip pav. vienos vokiečių leidyklos išleista serija veikalų apie vokiečių kaimą**). Mes lietuvių kalba dar tokią veikalų beveik visai neturime, nes trūksta moksliškos medžiagos.

4. Be to, reikėtų įsteigti, panašiai kaip tai yra Skandinavijos kraštose, parką - muzéjų, kur atviram ore būtų išstatyti senovės medžio trobesiai: trobos, klėtys ir kt.

Tam tikslui reikėtų pavesti kur nors gražioj apylinkėj netoli Kauno porą ha žemės ar miško ir pradėti gabenti kasmet po keletas trobesių, kas nesudarytų didelių išlaidų. (Porą šimtų litų trobesiui). Reikia tai daryti, kol senoviškiausio tipo medžio trobesiai visiškai neišnyko.

Tokią parką - muzéjų Skandinavijoje yra keletas ir jie publicos gausiai lankomi. Garsus yra Stockholmio parkas Skansen. Nordiska Museet žinioj.

Gale turiu pastebėti, kad tas klausimas, rodos, jau buvo Čiurlionės Galerijos direktoriaus keliamas nekartą; kažin del ko visai maža į tą sumanymą atkreipta dėmesio.

Jei atsirastų asmenų, kurie panorėtų kiek plačiau šiuo reikalu užsiimti, paduodame žemiau keletą elementarinių nurodymų su pavyzdžiais.

Trobesio plane balti, štrichuoti balkai yra lubų balkai, punktyru pažymėtos gegnės, kiek žemiau gegnių detalės. Prie kiekvienu durų bei langų pažymėti išmatavimai, taip pat punktyru pažymėti ir paties stogo kraštai. Reikia atkreipti dėmesys į rūpestingą detalių numeriaciją. Planas pavyzdžingai aiškus ir nedviprasmiškas. Žemiau pažymėtos krosnies detalės. Žinoma, čia re-

*) Prof. Schultze, Naumburg, Kulturarbeiten, keletas tomų — leidžiamas jau keliolika metų.

**) Pieper Verlag, München, Das Deutsche Dorf.

produkcioje viskas sumažinta, paprastai bražoma didesnio mas telio bražiniai.

Langas atvaizduotas pavyzdingai: be geometriško vaizdo yra dar horizontalis ir vertikalis piūviai. Yra ir šio namo fotografija,

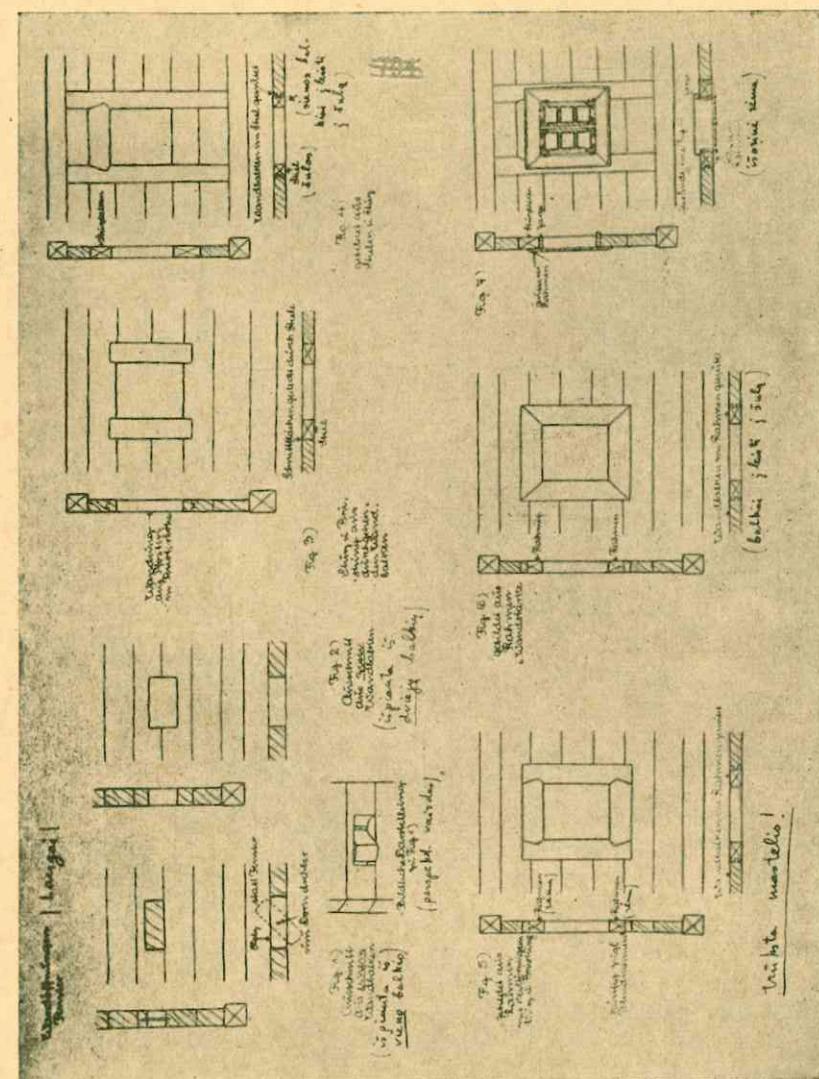

Fig. 4. Antras pavyzdys: Langų tipai (iš Grisebach: Das polnische Bauernhaus. Berlin, 1917).

kuri dėl techniškų priežasčių nereprodukuota. Paprastai fotografijos yra labai pageidaujanamas papildymas prie bražinio.

Langų tipai (pav. 2 fig. 4).

Paprastai pageidaujama bražyti langus prie trobesių, iš kurių

jie paimti. Minusas yra māstelio trūkumas. Detalizuojant langus arba duris visumet reikalingi 2 piūviai: vienas horizontalis, kitas vertikalis.

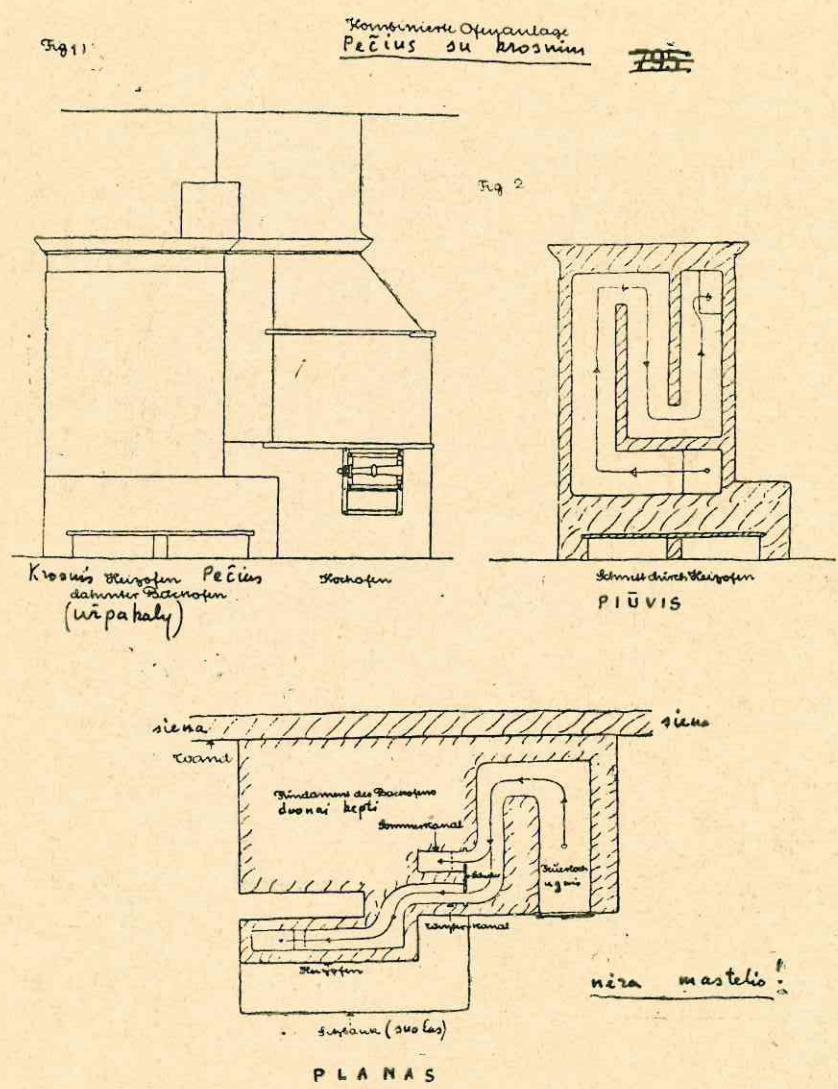

Fig. 5. Trečias pavyzdys: Pečius (iš Grisebach'o veikalo).

Pečius su krosnim (pav. 3 fig. 5).

Dažnai reikalinga, aiškumo dėliai net po keletą piūvių (žlūr. fig. 3).

Svarbu yra detališki piešiniai dūminės triobos ugniaivietės.

Vėjo malūnas (pav. 4 fig. 6).

Vietoj piešto perspektyviško vaizdo, būtų pageidaujama fotografija. (Parašus lietuviškus padėjo šio rašinio autorius; vokiškas I aukštasis atitinka, mūsiškai sakant, antrajį).

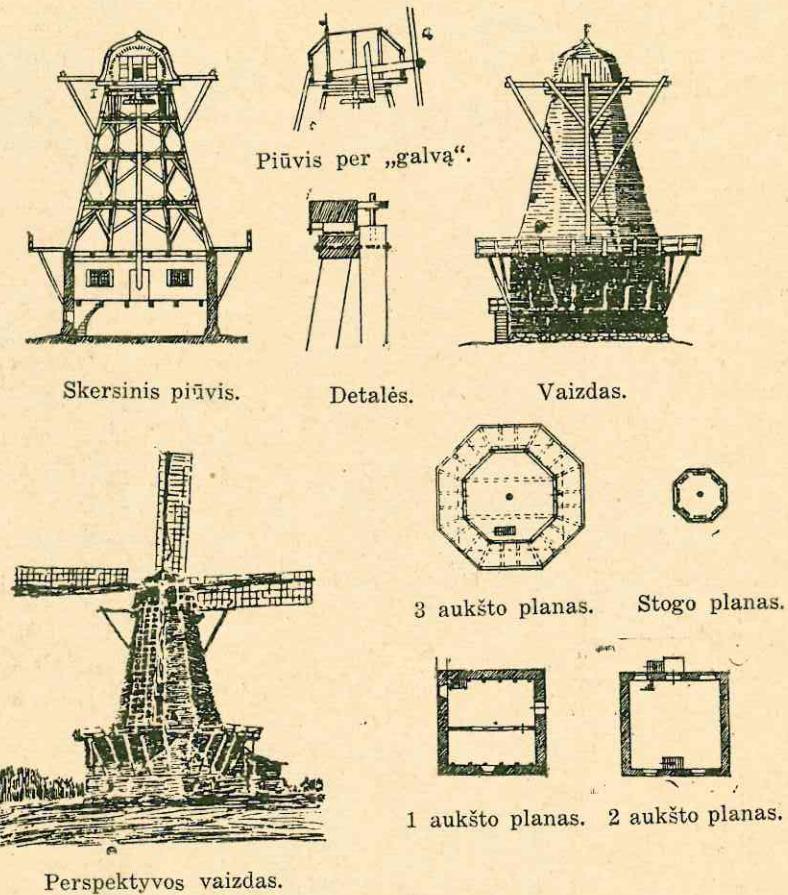
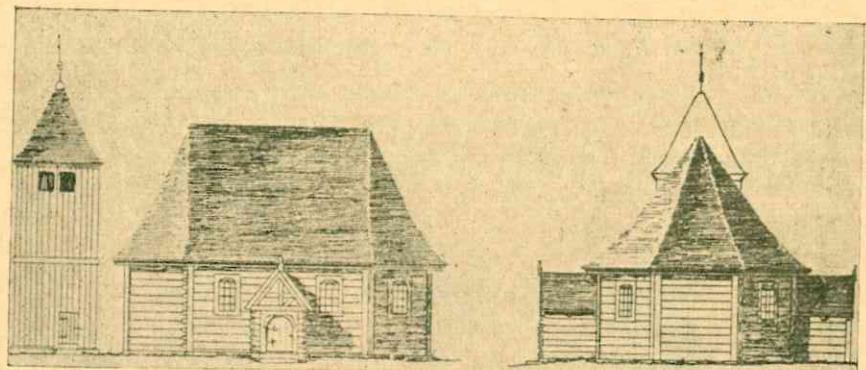

Fig. 6. Ketvirtas pavyzdis: vėjo malūnas. (iš Dethlefsen: Bauernhäuser und Holzkirchen in Ostpreussen. Berlin, Wasmuth, 1911).

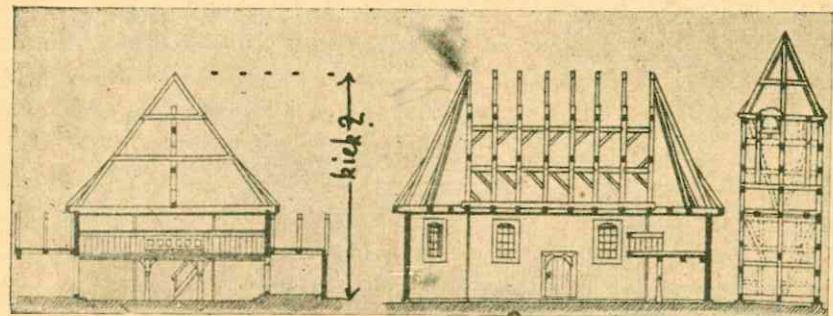
Kaimo medinė bažnyčia su atskirai stovinčia varpine (pav. 5 fig. 7 ir 8).

Pageidaujama, kad planas: piūviai ir geometriški vaizdai (jei jie daromi) visumet būtų braižomi vienodu māsteliu. (Čia planas mažesnio māstelio).

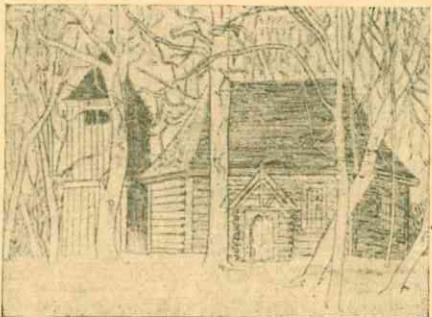
Iš šono.

Iš užpakalio.

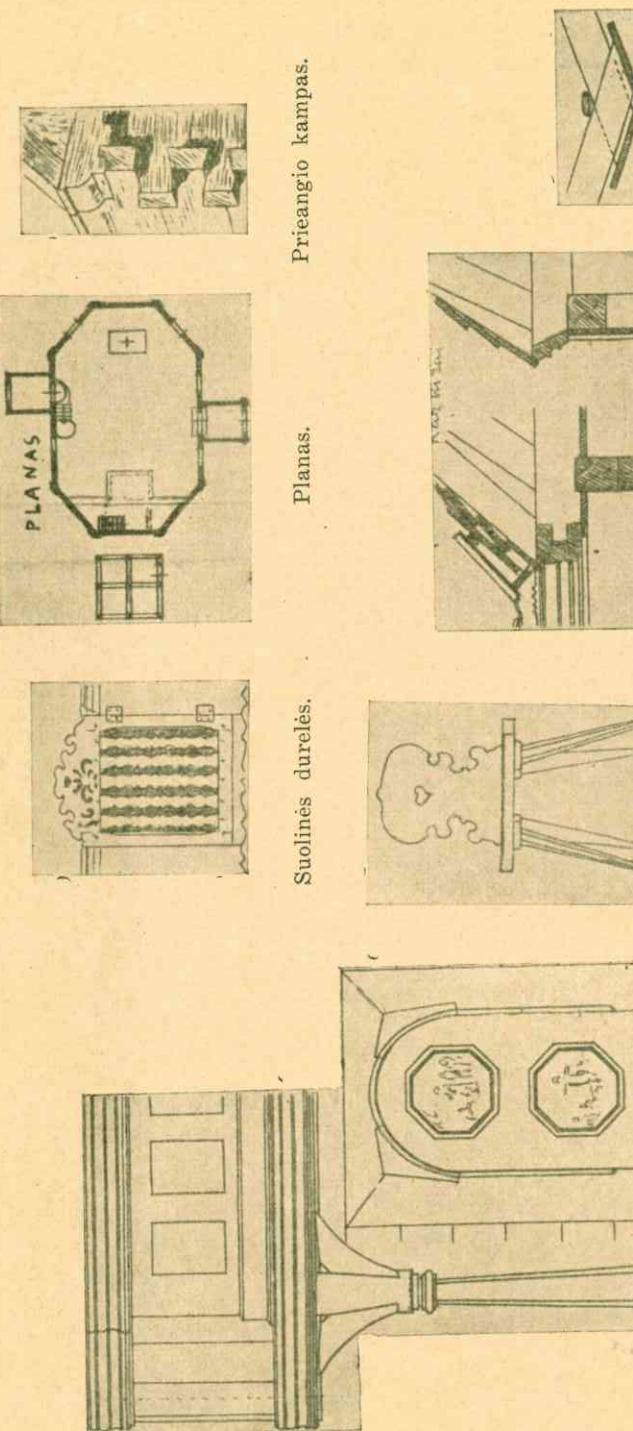
Skersinis piūvis.

Išilginis piūvis.

Perspektyvos vaizdas.

Fig. 7. Penktas pavyzdys: kaimo medinė bažnyčia (iš Dethleffson'o knygos).

Prietango kampus.

Planas.

Suolinis dureles.

Bažnyčios vidaus detalai.

Bažnyčios bokšto karnyzai.

Bažnyčios kampas.

Fig. 8. Kaimo medinė bažnyčia (tēsimys). Detalai ir planas.

Bažnyčios kampas.

Perspektyviškas vaizdas néra būtinė; dėl to pageidaujama fotografija. Trūksta čia taip pat, kaip ir malūno vaizdelyje, pagrindinių išmatavimų, kurie turėtų būti visumet, būtent: aukščio, ilgio ir pločio trobesio (žiūrėk fig. 3, aukštis vienok ir čia nepazymėtas).

Tkimasi, kad šie elementarūs pavyzdžiai, kiek paaikins skaičiutojui dalyką. Tuo tarpu tenka nurodyti į mūsų archeologijos komisijos išleistą plačią ankietą (kuri turi apie 60 puslapių klausimų), liečiančią ne tik trobesius, bet ir namų padargus, baldus ir kt. Prie jos kaipo priedas, yra išleista brošiurelė - instrukcija*). Reikia manyti, kad atsiradus asmenims, kurie norėtų rinkti tokios rūšies medžiagą, minėta komisija (kurios pirmininkas yra p. K. Jablonsks, Maironio gatvė 20, Kaunas), neatsisakys išsiųsti instrukcijas, bei ankietų lapus.

Būtų labai pageidaujamos fotografijos, jei kas turi foto aparatą. Jei yra kur aiškiai išreikštasis charakteringas trobesio bei kiemo tipas (kaimo namai visi gatvėj vienodai sustatyti, kai jie visi panašūs, kai vienodi kiemai ir t. t.), tada svarbu turėti tokio kiemo ar trobesio smulkesnį bražinį, (pav., 1:50) su charakteringomis konstrukcijos detalėmis (žiūr. fig. 3).

Berlin - Charlottenburg.

1932.X.3.

Mat. Z. Šlp.

Žemės Tvakymo įstatymo §§ 11b ir 31 ir Civilinio Proceso įstatymas

Žemės Tvakymo įstatymo §§ 11b ir 31 sako, kad ginčus kilius dėl žemės tvarkymo darbų priklauso spręsti Žemės Tvakymosioms komisijoms ir kad komisijos patvirtintos sienos negalima ginčyti įsisenėjimu. Rodos, visa aiškiai pasakyta.

Dabar pažiūrėkime kaip šie įstatymai vykdomi gyvenime. Buvo kaimas, visi gyveno aiškiai žinodami, kad čia Jurgio, ten Jono, Petro ir t. t. rėziai. Kas pamégindavo tas ežias užmiršti, tam Taikos Teisėjas apie tai primindavo.

*) Jos pavadinimas: „Senovės kultūros paminklų apsaugos valdyba — J. Končius — Instrukcija etnografinei medžiagai rinkti“.

Atėjo kiti laikai, nusibodo žmonėms bylinėtis: dėl sienų, gyvulių ir daug daug kas nusibodo kaimė... Nutarė prašyti kaimą išskirstyti viensėdijomis. Kaip tarė, taip padarė. Matininkas nurodė kiekvienam naujus sklypus, paaikino, kad projektui įsiteisėjus sienos reikia vesti kapčius nuo kapčiaus tiesiomis linijomis. Kai matininkas išvyko ir projektas jau įsiteisėjo, tada kaimas, kaip tarė, taip nedarė. Jurgis puola Petrą, Petras — Jurgi, kam girdi, tu nevedi tiesiai „rubežių?“ Kam lendi mano dalion? — Susipyko susibarė ir „pasidavé“ teisman. Buvo kviestas ekspertas, daug kalbėta, daug rašyta ir galutinai nuspresta, kad savininkas turi pravesti tarp kapčių kreivą liniją, o ne tiesią. Matininkams juokinga, o nukentėjusiam pikta. Iš to — apeliacijos, kasacijos ir t. t. Vis advokatai, vis patarėjai, o jiems vis pinigus vis pinigus... Tuo padaroma skriaudė ūkininkams ir demoralizacija visuomenėje.

Pažvelkime arčiau į ką tik atvaizduotą įvykį, kur Taikos teisėjas paneigė Žemės Tvakymos komisijos nustatytas sienas ir nurodė savo. Pirm negu nagrinėti šio įvykio aplinkybes ir sprendimo motyvus, čia įdedu Civilinio Proceso 29 str. 1) tézė: Nekilniamo turto valdymo atstatymo ieškiniai, trumpai kalbant posesoriniai ieškiniai numatyti C. Pr. 29 str. 2 p. sudaro vadinančią tam tikrą padedamąjį teismo institutą. Jo tikslas yra ginti netiek pačią teisę, kiek apytikres teises, ne tiek pačią teisę, kiek teisés atvaizda. Posesorinis teismo institutas yra teismo duotas tam, kad žmonės lengviau ir greičiau galėtų savo teises įrodinėti. Einant tuo institutu ieškovui pakanka įrodyti tiktais du dalyku: 1) kad pastaruoju laiku jis valdė ginčijamąjį turą ir 2) kad atsakovas sauvaliai peržengė jo valdymą. Iškėlus posesorinių ieškinij, ieškovui néra reikalo įrodinėti savo valdymo teises ir atsakovas negali gintis tuo, kad turto valdymo teisė priklauso jam. Be to, posesorinių ieškiniai, nežiūrint jų kainos, yra pavesta Taikos Teisėjams spręsti.

Toks nepaprastas civilinių ieškinijų dėl sutrukdyto valdymo atstatymo teisimas yra remiamas tam tikru samprotavimu, būtent tuo, kad esamoji civilinių santykų tvarka apytikriai sutinka su teisés rekalavimais. Todėl esamojo valdymo sauvali peržengimą, įstatymas leidžia Taikos Teisėjui skubiai ir griežtai nutraukti pasitenkinus minimų dviejų dalykų įrodymu.

Perskaičius šią citatą iš Civ. Pr. 29 str. 1) tz. jau kai kam, tur būt, darosi aišku, dėl ko Taikos Teisėjas aukščiau paminėtame pavyzdyme priteisė panaikinti kapčius nuo kapčiaus tiesią sieną, o išvedė kreivą. Mat, visa nelaimė, kad matininkas du ženklus pasta-

tė ant tos pačios rėžio ežios, kuri buvo kreiva. Teisme paaiškėjo, kad rėžių — kartu ir sklypo sienos ežia buvo nuo senų senovės kreiva, o kad joje atsitiktinai buvo pastatyti naujos sienos ženkrai, į tai teismas nekreipé dėmesio, nes gretimas „x“ savininkas valdė iki sienos A, D, B, o savininkas „y“ nors ir turėjo teisę, bet sauvališkai peržengė „x“-o valdymą išvesdamas teisingą pagal žemétvarkos projektą sieną A, C, B. Todėl teismui pakako įrodymu einant Civ. Pr. 29 str. 2 p. tam, kad priversti žemétvarkos projekto vieną panaikinti ir atgal atstatyti rėžių ežią ir ją laikyti tikraja siena iki tol, kol žmogelis per advokatus ir per dideles išlaidas da-siprotės iškelti ginčą dėl valdymo teisės turėjimo į ši sklypą, kuris randasi tarp dviejų ginčijamų sienų, t. y. dėl ploto A, D, B, C.

Tai taip yra su sienos ginčais ir su Žemės Tvardymo įstatymo § 31 kasdieniniame piliečio gyvenime.

Paminėjus apie sienos ginčus prisimena ir šiai metais iški-les vienoje byloje ginčas dėl ištiso ploto.

Reikalas buvo tokis: 1914 metais, jau zvimbiant vokiečių granatoms virš galvų, matininkas su pulkeliu darbininkų skubėjo iš-nešti miestelio viensėdijomis išskirstymo projektą gamton.

Per taip trumpą laiką ir skubotą darbą ne visi, matininkui iš-važiavus, žinojo savo sklypus. Tuo labiau, kad senių nebeliko, o įpėdiniai laike projekto sudarymo nebuvo ir juo nesiždomavo. Ta-me miestelyje susiginčijo savininkas x ir y dėl sklypų. Savininkas x prašo 1920 metais išvyti savininką y iš žemės sklypelio, kuris yra gretimas savinko x žemei, nes jo manymu ši sklypelį jis gavo savo nuosavybėn pagal prieškarinį projektą. Savininkas „y“ sako: „Maža to, kad mano žemės sklypelis apie 20 arų yra gretimas su x -o sklypu, bet jis buvo man duotas kaip papildomas - sodybos sklypas.

Įrodyti kiekvieno teisingumą nėra kaip. Byla nebaigta, planų neturi, na tai arčiausias kelias pas Taikos Teisėją. Sprendė, sprendė bylą mieste, paskui atvyko apžiūrėti vietoje ir Taikos Teisėjas motyvuotame sprendime rašo: Kad savininko y „sodybos“ skly-pas yra toli nuo jo pamatinio sklypo ir dar randa, kaž kokias smulkmenas, kurios buvo laike žemétvarkos projekto sudarymo ir visais tais motyvais remdamasis priteisia ginčijamą sklypelį sa-vininkui x , kuris vėliau, baigiant žemétvarkos bylą pasirodė iš-viso naturėjo gauti šio sklypelio. Tai taip šioje byloje Taikos Tei-sėjas pradėjo eiti matininko pareigas ir įsispraudė į Žemės Tvar-

kymo Komisijos kompetenciją*). Tai taip yra su Žemės Tvardymo įstatymo § 11 punktu „b“.

Dabar įsivaizduokime, kad yra reikalas tvarkyti žemės pa-liestų anksčiau minėtų teismo sprendimų.

Juk tai tikra košė, o dar pasitaikytų ši darbą vykdyti skrupuliatyviam žmogui, kuris perimtas baime nagrinėti įsiteisėjusį sprendimą ir aiškinti kokiais motyvais jis buvo padarytas ir ar jis vykdytinas ar ne, toks žmogus iš viso susipins ir nieko nepadarys ar bent išvers visa aukštyn kojomis. Iš viso to, kas čia pasakyta, iš-eina išvada: „Išnagrinėti ir išaiškinti ar sprendimas yra kompe-tentingo teismo ir ar klausimas išaiškintas iš esmės ar tik pose-sorine tvarka. Taip sprendimus perkošus juos galima naudoti kaip argumentus šiokiam ar kitokiam žemétvarkos veikimui. O be atodairos laikytis teismo sprendimo todėl tik, kad jis nesugriautas aukštesnės instancijos yra absurdas. Kai kas gali pasakyti, kad šios mintys yra anarchiškos, visai ne. Niekas teismo sprendimo ar šiokį ar kitokį iš esmės nelaužo ir nenaikina, nors jo ir nevykdo. Tai yra, reikia atskirti mirusius sprendimus, kurie juos paskelbus ar net beskelbiant jau paties įstatymo yra panaikinti, bet apie tai specialiai prie kiekvieno sprendimo neparašyta, o kartais ir gerai reikia pastudijuoti, kol pamatai tarp eilučių nematomu įstatymo dvasios rašalu parašytus žodžius: „Dėmesio! sprendimas panai-kintas jam begimstant.“

Žemétvarkos bylose ir, apskritai, ginčuose pereinant iš vieno žemės valdymo būdo į kitą daug daroma teismo klaidų dėl kompe-tencijos. Ar nevertėti susirūpinti kam reikia išleisti nors aplink-raštį, primenantį teisėjams, skirti ginčus kilusius dėl žemétvarkos darbų ir kilusius iš paprastų santykų, ir kad bylos kilusios iš žemétvarkos veiksmų nebūtų sprendžiamos Taikos Teisėjų, o būtų sprendžiamos Apygardos Teismo**), o geriausiu atsitikimu tie-siog Žemės Tvardymo Komisijų. Šis aplinkraštis todėl, mano ma-

*) Dėl šio ginčo sprendimas yra įsiteisėjės ir vykdant, t. y. baigiant skirstyti prieš karą pradėtą bylą, kai kas reikalauja, kad projektas būtų ivykdytas pagal taikos teisėjo sprendimą. Man gi, atrodo, kad įstatymas pats yra panaikinės tą sprendimą ir nėra reikalo jo vykdyti, nes Taikos Teisėjas išėjo iš savo kompetencijos ir tuo pačiu automatiškai savo sprendimą panaikino.

**) Apygardos Teismas nenagrinėja bylų posesorine tvarka, o riša ginčus iš esmės, tad toje instancijoje mažiau galimumu prasilenkti su tikraja teise, ypač, kad ir Žem. Tv. Įst. § 31 naikina ginčus dėl įsisenėjimu igytu teisių į nustatytą sieną.

nymu, būtų reikalinga, bet niekur Civ. Pr. nėra pasakyta, kad ginčus kilusius iš žemėtvarkos veiksmų turi spręsti Žemės Tvarkymo komisijos. O su Žemės Tvarkymo įstatymu iš aukščiau paminėtų pavyzdžių teismas ne labai susipažinės ar bent apie juos pamiršta. Iš Civ. Pr. matosi, kad teismui daugiau teko nagrinėti servitutų bylos ir jų sprendimas gana plačiai nusakomas, o apie kaimų viensėdijomis skirstymo bylas, ar iš jų kilusius ginčus visai neminima. Prie progos, ar nebūtų gera naujame Žemės Tvarkymo įstatyme idėti tokį straipsnį, kuriuo būtų naikinami Taikos Teisėjų sprendimai byloms, iškilusioms iš žemėtvarkos bylų dėl nuosavybės teisių. Tai yra, aiškiau pabrėžti Žemės Tvarkymo įstatymo § 11.

Daugailiai, 1932 m.

—
A. Olcauzas.

Keletas statistikos žinių apie 1931 metais išskirstytus kaimus

Iš patieklos I lentelės (žiūr. žurnalo gale atskirą lapą) matyti, kad 315 kaimų išskirstyti viensėdžiais. 240 kaimuose pagal liustracijos dokumentus yra 68.859 ha žemės (apie 75 kaimus nėra žinių, kiek jie turėjo žemės pagal liustracijos dokumentus), o išmatavus rasta 67.186 ha. Iš tų duomenų matyti, kad vidutiniškai viename kaime rasta 7 ha žemės mažiau. Didžiausi plotų skirtumai rasti Seinų apskr., kur vidutiniškai viename kaime rasta 47 ha daugiau, ir Alytaus apskr., kur vidutiniškai viename kaime rasta 41 ha mažiau. Plotų skirtumai atsirado dalinai dėl to, kad senais laikais matavimas buvo atliekamas ne taip tiksliai, kaip dabar, ir dalinai dėl to, kad plotai kai kuriuose kaimuose paimiti ne iš liustracijos dokumentų, bet iš kaimų ūkininkų sueigų nutarimų.

315 kaimų žemės plotas yra 104.167 ha. Tame skaičiuje 2.291 ha nenaudojamos žemės, kas sudaro 2,2% bendro ploto.

121 kaimas, turės savos žemės 38.839 ha, iš dvarų gavo 3.687 ha žemės priedo, kas sudaro 38,4% visų kaimų skaičiaus, 9,5% savos žemės ir 3,8% visų kaimų žemės ploto.

Žemės priedas įvairiuose apskričiuose atrodo šiaip: Alytaus apskr. 8,8% savos žemės, Biržų — 21,0%, Kauno — 1,5%, Kėdainių — 9,0%, Kretingos — 2,5%, Marijampolės — 100%, Ma-

žeiikių — 13,9%, Panevėžio — 5,8%, Raseinių — 19,5%, Rokiškio — 10,0%, Seinų — 1,1%, Šakių — 704,8%, Šiaulių — 9,3%, Tauragės — 5,8%, Telšių — 1,6%, Trakų — 18,6%, Ukmergės — 12,4%, Utenos — 11,5% ir Zarasų — 20,4%.

Didžiausį žemės priedą 254,26 ha gavo Biržų apskr., Užugulbinės kaimas, o mažiausią žemės priedą 1,20 ha gavo Tauragės apskr., Jakštų kaimas. Užugulbinės kaimo žemės priedas sudaro 54,5%, o Jakštų kaimo 0,8% savos žemės.

52 kaimai likvidavo servitutus bei bendras ganyklas ir gavo 2.606 ha; 52 kaimai sudaro 19,5% visų kaimų skaičiaus, o plotas 2,8% savos kaimo žemės. 58 kaimai pripirko iš gretimų dvarų, kaimų bei vienkiemiu 4.171 ha žemės. Pirktos žemės poltas sudaro 4,5% savos kaimo žemės.

Dabartinis savininkų skaičius, palyginus su liustracijos laikų savininkų skaičiumi, žymiai didesnis. Didžiausias skirtumas yra Trakų apskr. 234,7% ir mažiausias Šakių apskr. 25%. Vidutiniškas skirtumas dėl 295 k. (apie 20 kaimų nėra žinių, kiek liustracijos laikais buvo kiemų) yra 111,2%. Iš to tenka daryti išvadą, kad tą žemės plotą dabar valdo 2 kart daugiau savininkų, kaip liustracijos laikais.

Skirstant kaimus viensėdžiais paprastai ūkininkai sueigų nutarimais nustato, kiek priklauso žemės atskirai kiekvienam ūkininkui. Bet yra atsitikimų, kad atskiri ūkininkai bei visi kaimo ūkininkai reikalauja išmatuoti jų valdomus rézius (faktišką valdymą). Iš lentelės matyti, kad daugiausia matuotas faktiškas valdymas Marijampolės ir Mažeikių apskr., kur jis sudaro 100% savos žemės ir mažiausia — Rokiškio apskr., kur jis sudaro 4,6% savos žemės. Visuose apskričiuose matuotas faktiškas valdymas sudaro 28,8%. Išvedant faktiško valdymo matuoto ploto % gauti iš dvarų žemės priedai ir už servitutus bei bendras ganyklas žemės plotai dėmesin nepriimti.

315 kaimuose po išskirstymo viensėdžiais sudaryti 9.495 ūkiai 103.113,44 ha bendro ploto. Sie ūkiai dydžio atžvilgiu suskirstyti į 12 grupių. Didžiausią ūkų grupę sudaro ūkiai nuo 2 iki 5 ha, būtent 1.635 ūkiai, arba 17,2%, visų ūkų skaičiaus, o ploto atžvilgiu didžiausią grupę sudaro ūkiai nuo 5 ligi 8 ha, būtent 10.276 ha, arba 10,0% visų ūkų ploto. Jeigu jungti 4 gretimas grupes, kuriose yra didžiausias ūkų skaičius, tai ūkų nuo 2—12 ha yra 5.003, turinčių 33.710 ha žemės; ūkiai sudaro 52,7% visų ūkų, o plotas 32,7% visų ūkų ploto. Jeigu jungti 3 gretimas grupes, kuriose yra didžiausias plotas, tai ūkų nuo 15 ligi 50 ha yra 2174,

Rėžių skaičius	I I I e n											
	Alytus apskr.	Biržų apskr.	Kauno apskr.	Kėdainių apskr.	Kretinga- jė apskr.	Mariampolės apskr.	Mažeikių apskr.	Panevėž- jė apskr.	Raseinių apskr.	Rokiškio apskr.		
kaimų skaičius	rėžių skaičius	kaimų skaičius	rėžių skaičius	kaimų skaičius	rėžių skaičius	kaimų skaičius	rėžių skaičius	kaimų skaičius	rėžių skaičius	kaimų skaičius		
1—100	1 62	3 150	1 9	4 222	1 63	1 2	1 92	4 215	7 328	5 366		
101—200	2 275	2 229	2 293	2 290	2 262	5 748	7 1157	4 451				
201—300	1 233	1 239	1 280	2 460	2 521	8 1860	3 750	4 983				
301—400		2 652	3 1015	8 2600		4 1307	2 756	3 1028				
401—500	5 2186	3 1362		3 1371		6 2664	1 443	2 857				
501—600	1 549				1 550	4 2221	1 585	3 1656				
601—700	3 1931	1 642		2 1303		5 3307						
701—800	1 764	1 793				3 2230						
801—900	1 854			1 884					1 308			
901—1000	1 902	1 937	1 954		1 939		1 919					
1001—1500	2 2913	1 1173	1 1116	2 2585		5 5692	1 1169					
1501—2000			1 1570			2 3373						
2001—2500						1 2369		1 2124				
2501—3000												
3001—3500	1 3199											
viso	19 13868	15 6177	8 4944	24 9718	7 2363	1 2	3 354	48 26905	22 5188	23 8273		
vidutiniškai	1 730	1 412	1 618	1 405	1 338	1 2	1 118	1 561	1 236	1 360		

Iš šios lentelės matyti, kad kaimai, kuriuose yra nuo 1 ligi 27,4%, ir nuo 601 ligi 3500 rėžių — 25,4%.

t e l ē.

Seinų apskr.	V i s o											
	kaimų skaičius	rėžių skaičius	kaimų skaičius	rėžių skaičius	kaimų skaičius	rėžių skaičius	Taurag. apskr.	kaimų skaičius	rėžių skaičius	Trakų apskr.	kaimų skaičius	rėžių skaičius
kaimų skaičius	rėžių skaičius	kaimų skaičius	rėžių skaičius	kaimų skaičius	rėžių skaičius		kaimų skaičius	rėžių skaičius		kaimų skaičius	rėžių skaičius	
1 231	1 195	13 709	8 523	3 186	4 174	1 60				58	3180	18,5
1 310	1 233	4 974	5 1241	1 119	1 153	2 305	2 332			50	7157	15,9
1 583	3 1051	3 1049	2 928	1 467	2 1403	5 1794	4 422			40	9793	12,8
1 822	3 1663	1 679	1 635	2 1103	2 1235	3 1876	5 2292	1 1 405	1 1419	38	12965	12,1
1 926	2 1493	1 925	1 761	1 988	1 936	1 937	2 1659	1 1193	1 1059	18	11608	5,7
1 2773				3 3569	3 3305	1 2024	1 2 1419	1 1059	20 23774	6,4		
				1 1824	1 1844	2 3902	1 2314	1 2804	7 12513	2,2		
				1 2346			1 2314		4 9153	1,3		
					1 3423			1 2804	2 5577	0,6		
								1 2804	2 6622	0,6		
6 5645	3 447	37 8265	26 5785	5 575	11 10813	26 15643	23 16222	7 7213	314 148400	100,0		
1 941	1 149	1 223	1 222	1 115	1 983	1 602	1 705	1 1030	1 473			

300 rėžių, sudaro 47,2% visų kaimų, nuo 301 ligi 600 rėžių —

Palyginimui žemiau talpinama III lentelė, kurioje nurodyta,

Rėžių skaičius	Alytaus apskr.	Biržų apskr.	Kauno apskr.	Kėdainių apskr.	Kreting. apskr.	Marijampolės apskr.	Mažeikių apskr.	Panevėž. apskr.	Raseinių apskr.	Rokiškio apskr.	Sei aps
	kaimų skaičius	kaimų skaičius	kaimų skaičius	kaimų skaičius	kaimų skaičius	kaimų skaičius	kaimų skaičius	kaimų skaičius	kaimų skaičius	kaimų skaičius	kaimų skaičius
1— 100	1 21 4 230 2 54				89 2 158	1 75 6 215 7 285 4 194					
101— 200	2 367	1 175 4 707	1 128 1 157	7 1058 6 913 1 104							
201— 300	4 1041 2 497 2 486 1 237			2 486 3 727 3 723 1							
301— 400	2 652 1 302			3 999 3 1128 1 387							
401— 500	2 949 2 827		1 461		1 495 4 1713						
501— 600			1 529		1 530 2 1008						
601— 700	1 670 1 648				4 2572 1 653						
701— 800	1 765 1 756		1 760	2 1702		1 714 1 789		2 1721 2			
801— 900			1 868			1 810					
901—1000	1 919 1 965			1 940		2 1916			1		
1001—1500	2 2233 2 2397			1 1019		3 3571		2 2322 1			
1501—2000	1 1637				1 1649						
2001—2500			2 4429								
2501—3000											
3001—3500				1 3032							
viso	17 9254 14 6622	8 6012 10 6666	4 2810 3 286	2 232 31 14521 24 5998	17 7164 7						
vidutiniškai	1 544 1 473	1 752 1 667	1 702 1 95	1 116 1 468	1 250 1 421	1					

Iš šios lentelės matyti, kad kaimai, kuriuose yra nuo 1 ligi 24,2%, ir nuo 701 ligi 3500 rėžių — 23,3%.

kiek 1930 m. išskirstytuose kaimuose yra rėžių.

nū kr.	rėžių skaičius	kaimų skaičius	Šakių apskr.	Šiaulių apskr.	Tau. ag. apskr.	rėžių skaičius	kaimų skaičius	Trakų apskr.	Ukmerg. apskr.	Utenos apskr.	Vilkaviškis apskr.	Zarasų apskr.	V i s o	Kaimų %
		rėžių skaičius	kaimų skaičius	rėžių skaičius	kaimų skaičius	rėžių skaičius	kaimų skaičius	rėžių skaičius	kaimų skaičius	rėžių skaičius	kaimų skaičius	rėžių skaičius	kaimų skaičius	rėžių skaičius
		14 702	3 137	5 197	3 121	2 153	3 97	3 56	1 69	62	2853	24,1		
264	1 107 11 1528	2 311			1 273	2 569	2 692		1 124	1 195	39	5875	15,2	
	6 1576	5 1201			2 691		3 1302			34	8772	13,2		
	5 1690	2 704					5 2588		1 420	18	7855	8,6		
	1 432	1 479				2 1053	2 1325			11	8364	7,0		
	3 1602				1 680	1 642	1 708		1 692	11	7265	4,3		
1413		1 781				3 2535		1 775	12	9288	4,7			
1705		1 816	1 900	2 1918		2 2130			12	10440	4,7			
994		1 906			2 2755	1 1851			9	8770	3,5			
1302					1 1768		1 2395		14	17450	5,4			
	1 2012				1 2249		1 2674		4	8690	1,5			
								1 2608	2	5282	0,8			
								1	3032	1	3032	0,4		
5678	1 107 41 9542	15 4519	5 197	11 9272	11 6196	25 17541	3 56	8 8343	257	121016	100,0			
811	1 107 1 233	1 301	1 39	1 843	1 563	1 702	1 19	1 1043	1	471				

300 rėžių, sudaro 52,5% visų kaimų, nuo 301 ligi 700 rėžių —

bendro ploto 51.777 ha. Ūkiai sudaro 22,9%, o plotas 50,2%. Vidutiniškas ūkis (gautas padalinus visą sutvarkytą žemės plotą iš savininkų skaičiaus), yra 10,97 ha. Apskrityse įvairouojant nuo 13,66 ha (Alytaus apskr.) ligi 7,49 ha (Trakų apskr.).

Kaimo ūkininkai, skirstydami kaimą viensėdžiais, be pamatinio sklypų, kuriuose jie įkūria savo sodybas, dėl vienos aplinkybių palieka dar antruosius sklypus, kaip tai: ariamos žemės, pievos, miško, durpių. Antruose sklypuose vidutiniškai vienas ūkininkas

IV lentelė

100 ha plotui tenka réžių	Alytaus apskr. kaimų skaičius	Biržų apskr. kaimų skaičius	Kauno apskr. kaimų skaičius	Kėdainių apskr. kaimų skaičius	Kretingos apskr. kaimų skaičius	Marijampolės apskr. kaimų skaičius	Mažeikių apskr. kaimų skaičius	Panevėžio apskr. kaimų skaičius	Raseinių apskr. kaimų skaičius	Rokiškio apskr. kaimų skaičius	Šakių apskr. kaimų skaičius	Šiaulių apskr. kaimų skaičius	Tauragės apskr. kaimų skaičius	Tešlių apskr. kaimų skaičius	Trakų apskr. kaimų skaičius	Ukmergės apskr. kaimų skaičius	Utenos apskr. kaimų skaičius	Zarasų apskr. kaimų skaičius	Visų kaimų skaičius	Visų kaimų %
1—50	2	1	1	1	4	3	4	4	2	1	13	7	1	1	1	7	80	14,7	25,5	
51—100	6	3	1	7	3	1	10	8	8	2	1	7	5	1	1	3	2	60	19,1	
101—150	6	6	5	5			8	4	5	2	7	5	2	1	1	3	2	30	9,6	
151—200	3						7	1	5		2	1			3	2	1	29	9,2	
201—250	1	4	1	4			6	2	1	1	1	1		1	4	2		20	6,4	
251—300		1		2			4		1		1	2			4	2	2			
301—350	1						2				1	1			1	1		7	2,2	
351—400							1	3	1		2				1	4	2	14	4,5	
401—450									1					1	3	1	6	1,9		
451—500														1	1	2	5	1,6		
501—550														1	1		5	1,6		
551—600																	2	0,6		
601—650															1		3	1,0		
651—700																	1	0,3		
701—750																1		0,6		
751—800																				
801—850																				
851—900															1		0,3			
901—950															1		0,3			
951—1000																				
1001—1050															2		2	0,6		
Viso	19	15	8	24	7	1	3	48	22	23	6	3	37	26	5	11	26	314	100,0	

Iš šios lentelės matyti, kad kaimai, kuriuose 100 ha plotui tenka nuo 1 ligi 100 réžių, sudaro 40,2% visų kaimų, nuo 101 ligi 200 sudaro 28,7% ir nuo 201 — 1050 sudaro 31,1%.

gavo: ariamos žemės 5,30 ha, pievos 2,92 ha, miško 2,71 ha ir durpių 0,64 ha. Ariamos žemės antruosius sklypus daugiausia ūkininkai paliko Seinų apskr., būtent, 8,5% ūkininkų. Visuose kaimuose vidutiniškai 1,1%. Seinų apskr. ariama žemė vietomis yra labai bloga, tokiose vietose pamatinį sklypą suprojektuoti negalima ir dėl to ariamą žemę tenka projektuoti dviejose vietose. Atskirai nuo pamatinį sklypą paliko ūkininkai daugiausia Šakių apskr., būtent, 46,7% ūkininkų, vidutiniškai visuose kaimuose 14,8%. Miško sklypą paliko daugiausia Šakių apskr. — 53,3%, vidutiniškai 10,1%. Durpių sklypą daugiausia paliko Mažeikių apskr. — 16,7%, vidutiniškai — 1,8% ūkininkų.

Kaimų ūkininkai, reikalui esant, palieka atskirus sklypus bendroj savybėj. Tokius sklypus palieka: žvyrui, moliui, smėliui imti, durpėms kasti, kapinėms, mokykloms, miškui, girdykloms, linmarkėms, maudykloms, skalbykloms, prieplaukai, skerdyklai, plytynčiai, pieninei, aikštelių kalvei ir kt. reikalams. Mokykloms paliko žemės 36 kaimai 48,75 ha, vidutiniškai 1,35 ha. Didžiausį plotą inokyklai paliko Kėdainių apskr., Sirutiškių ir Sulaičių kaimai ir Utenos apskr., I, II, III, IV Gatelių km., visi po 3,00 ha. Mažiausią plotą mokyklai paliko Trakų apskr., Vaiguvos km., būtent 0,16 ha. Miškui paliko 14 km. 688,78 ha, vidutiniškai 49,20 ha. Didžiausią plotą paliko Seinų apskr., Veisėjų miestelis, būtent 142,80 ha, o mažiausią plotą 2,47 ha paliko Panevėžio apskr., Gerkiškių kaimas.

Išskirstytuose kaimuose sodybų dalis lieka vietoje, o kita dalis turi būti nukelta į suprojektuotus viensėdžius. Vidutiniškai turi būti nukelta 62,3%. Daugiausia Trakų apskr. — 81,6% ir mažiausia Mažeikių apskr. — 14,0%. Iš 24.230 trobesių vietoje liko 9,009, arba 37,2% visų trobesių ir 15.221 trobesys arba 62,8% turi būti nukelta. Daugiausia trobesių turi būti nukelta Seinų apskr., būtent 78,5%, ir mažiausia Mažeikių apskr. — 4,5%.

52 kaimuose, gavę viensėdžius prie savo sodybų 461 ūkininkai 421 persikeliančiam savo trobesius atlyginio žeme 251,40 ha, pamokėjo pinigais 4.745 lit. ir padėjo 154 darbininkais.

Prieš kaimų skirstymą ūkininkai žemę valdo réžiais, atskirais sklypais bei sklypeliais. Šiuos réžius, sklypus bei sklypelius toliau vadinsime vienu žodžiu réžiais. 314 kaimuose (apie vieną kaimą žinių néra) yra 148.400 réžių. Vidutiniškai viename kame yra 473 réžiai. Daugiausia réžių yra Zarasų apskr., kur viename kame vidutiniškai yra 1030, o mažiausia Telšių apskr. 115. Kai mu žemės plotas nelygūs ir todėl pagal kaimus spręsti apie réžių skaičių būtų netikslu. Tikslėsnės bus žinios, jeigu apskaičiuosi-

V l e n t e l ē

Vidutiniškas rėžių skaičius kaimo pas vieną ūkininką	Alytaus apskr. kaimų skaičius	Biržų apskr. kaimų skaičius	Kauno apskr. kaimų skaičius	Kėdainių apskr. kaimų skaičius	Kretingos apskr. kaimų skaičius	Marijampolės apskr. kaimų skaičius	Mažeikių apskr. kaimų skaičius	Panevėžio apskr. kaimų skaičius	Raseinių apskr. kaimų skaičius	Rokiškio apskr. kaimų skaičius	Seinų apskr. kaimų skaičius	Šakių apskr. kaimų skaičius	Šiaulių apskr. kaimų skaičius	Tauragės apskr. kaimų skaičius	Telsių apskr. kaimų skaičius	Traķų apskr. kaimų skaičius	Ukmergės apskr. kaimų skaičius	Utenos apskr. kaimų skaičius	Zarasų apskr. kaimų skaičius	Visų kaimų skaičius	Visų kaimų %
1—5	2	1	3	5	1	3	1	4	9	10	1	10	9	8	2	2	2	1	45	14,3	
6—10	7	3	2	3	1				9	4	7	2	5	4		4	3	1	64	20,4	
11—15	5	4	2	7	1				10	5	3	2	5	4		1	4	2	33	18,5	
16—20	1	1	3						8	4	2		5			4	2	2	32	10,5	
21—25	2	3	6						2	2	3		1	4		4	4	1	32	10,2	
26—30	1	1	2						7	3	1		3			2	2	2	22	7,0	
31—35	1								1	2			1			4	2		11	3,5	
36—40	1		2						1	1	1		2			2	1	1	12	3,8	
41—45	2								1	1	1		1			3	2	2	14	4,4	
46—50									1	1	1		2						5	1,6	
51—55									3	1									4	1,3	
56—60									1										3	1,0	
61—65	1								1		1								4	1,3	
66—70										1									3	1,0	
76																			2	0,6	
116										1									1	0,3	
121													1						1	0,3	
Viso	19	15	8	24	7	1	3	48	22	23	6	3	37	26	5	11	26	23	7	314	100,0

Iš šios lentelės matyti, kad kaimai, kuriuose vienam ūkininkui vidutiniškai tenka nuo 1 ligi 15 rėžių, sudaro 53,2% visų kai-
mų, nuo 16 ligi 30 rėžių — 27,7% ir nuo 31 ligi 121 rėžių —
19,1%.

me, kiek rėžių tenka 100 ha. Vidutiniškai 100 ha tenka 152 rėžiai.
Daugiausia Traķų apskr. 480 rėžių ir mažiausia Mažeikių apskri-
tyje — 18.

Žemiau talpinamose II ir III lentelėse kaimai suskirstyti pagal rėžių skaičių ir IV lentelėje pagal rėžių skaičių, tenkantį 100 ha plotui. Išvedant rėžių skaičių, tenkantį 100 ha plotui, plotai, gauti iš dvarų ir už servitutus bei bendras ganyklas, démesin ne-
priimti. V lentelėje kaimai suskirstyti pagal rėžių skaičių, kuris kaime vidutiniškai tenka vienam ūkininkui.

Iš žemiau talpinamų VI, VII, VIII lenetelių matyti, kad di-
džiausias rėžių skaičius yra Ukmergės apskr., Janonių kaime, bū-

tent 3.423, pas vieną ūkininką — Seinų apskr., Šakniavos kaime,
būtent 286, kad 100 ha plotui daugiausia tenka rėžių Traķų apskr.,
Šešonių II kaime — 1.026. Vidutiniškai pas vieną ūkininką rėžių
daugiausia yra Seinų apskr., Šakniavos kaime — 121.

Kaimai turę didžiausių rėžių skaičių.

VI lentelė.

Eiles N N	Kaimo pavadinimas	Apskričio pavadinimas	réžių skaičius kaimo	Kaimo žemės plotas ha	Ukinių skaičius prieš 1 ūkininką	Didžiausias rėžių skaičius pas 1 ūkininką	Vidutiniškas rėžių skaičius pas 1 ūkininką	100 ha plotui tenka rėžių
1	Janonių	Ukmergės	3.423	624	61	95	56	549
2	Perlojos m.	Alytaus	3.199	2.616	278	24	12	122
3	Degučių bžk.	Zarasų	2.804	674	63	127	45	416
4	Sakniavos	Seinų	2.773	412	23	286	121	673
5	Bigailių	Panevėžio	2.369	335	34	120	70	707
6	Rusių	Traķų	2.346	459	55	55	43	511
7	Videniškių	Utenos	2.314	512	72	54	32	452
8	Astravo	Rokiškio	2.124	422	52	45	41	503
9	Antaliežių	Utenos	1.982	272	48	91	41	729
10	Paberžės	"	1.920	569	45	80	43	337
11	Laičių	Ukmergės	1.844	427	55	45	34	432
12	Kapčiškių	Traķų	1.824	179	32	57	57	1.019
13	Šeduvo m.	Panevėžio	1.689	2.540	306	28	6	66
14	N. Levaniškių	"	1.684	606	33	56	51	278
15	Pėdžių	Kauno	1.570	1.310	40	79	39	120
16	Bukauciškių	Alytaus	1.477	452	35	96	42	327
17	Pilsupių	Kėdainių	1.449	545	62	40	23	266
18	Žeimių	Alytaus	1.436	1.087	63	48	23	132
19	Ardosių, Man- čiūnų, Rusinkų	Traķų	1.436	289	37	97	39	497
20	Vederiškių	Panevėžio	1.316	265	21	78	63	497
21	Kirdeikių	Utenos	1.193	697	69	38	17	171
22	Juodžiūnų	Panevėžio	1.187	482	65	85	18	246
23	Migonių	Biržų	1.173	506	41	111	29	232
24	Milašaičių	Raseinių	1.169	304	39	41	30	385
25	Skamaičių	Kėdainių	1.136	516	73	32	16	220
26	Šešuolių m.	Ukmergės	1.131	435	63	39	18	260
27	Žibucių	"	1.124	226	41	62	27	497

Eilės N N	Kaimo pavadinimas	Apskričio pavadinimas	rėžių skaičius kaime	Kaimo žemės plotas ha	Ūkininko skaičius prieš skirstymą	Didžiausias rėžių skaičius pas 1 ūkininką	Vidutiniškas rėžių skaičius pas 1 ūkininką	100 ha plotui tenka rėžių
28	Babtų m.	Kauno	1.116	1.049	135	19	8	106
29	II Preidžių	Panevėžio	1.104	397	23	112	48	278
30	II Šešonių	Trakų	1.098	107	18	61	61	1.026
31	Puslių	Zarasų	1.059	410	25	48	42	258
32	Vidugirių	Ukmergės	1.050	394	24	84	44	266
33	Mikėnų	Panevėžio	1.045	523	23	57	45	200
34	I Preidžių	"	1.040	171	20	60	52	608
35	Pagrendos	Trakų	1.035	163	23	75	45	635

Kituose 279 kaimuose rėžių skaičius yra mažesnis 1.000. Tokiu būdu 35 kaimai su 1.000 ir daugiau rėžių sudaro 11,1% visų kaimų.

Kaimai, turī didžiausį rėžių skaičių pas 1 ūkininką.

VII lentelė.

Eilės N N	Kaimo pavadinimas	Apskričio pavadinimas	rėžių skaičius kaime	Kaimo žemės plotas ha	Ūkininko skaičius prieš skirstymą	Didžiausias rėžių skaičius pas 1 ūkininką	Vidutiniškas rėžių skaičius pas 1 ūkininką	100 ha plotui tenka rėžių
1	Lengvenų	Tauragės	125	116	925	8	105	881
2	Ulčičių	Alytaus	102	61	549	9	291	189
3	Ilgalaukių	Rokiškio	98	67	404	6	227	178
4	Varniškių	Zarasų	90	68	405	6	67	604
5	Antaginių	Kauno	87	40	954	24	943	101
6	I Šešonių	Trakų	76	76	988	13	105	941
7	Požečių	Panevėžio	76	76	456	6	76	600
8	Vizbarų	"	73	53	476	9	137	347
9	Veršių	Seinų	72	40	926	23	398	233
10	Riogliškio	Šakių	68	65	195	3	71	275
11	Suveko	Zarasų	65	21	717	34	239	300
12	Bučelių	Rokiškio	63	38	532	14	105	507
13	Daugiškių	"	60	50	453	9	228	199
14	Turliškių	Ukmergės	60	32	600	19	142	423
15	Garnelių	Utenos	60	28	710	25	255	278
16	Bernatonijų	Panevėžio	59	27	746	28	372	201
17	Pažerinių	Kėdainių	59	25	348	14	460	76

Eilės N N	Kaimo pavadinimas	Apskričio pavadinimas	rėžių skaičius kaime	Kaimo žemės plotas ha	Ūkininkų skaičius prieš skirstymą	Didžiausias rėžių skaičius pas 1 ūkininką	Vidutiniškas rėžių skaičius pas 1 ūkininką	100 ha plotui tenka rėžių
18	Meškių	Panevėžio	58	58	638	11	247	258
19	Daukučių	Šiaulių	58	30	531	18	283	188
20	Baltausiu	"	57	38	77	2	81	95
21	Pailgių	Rokiškio	56	55	110	2	88	125
22	Šutronių	Seinų	56	12	231	20	178	130
23	Veliuikių	Tauragės	55	25	679	27	262	259
24	Baublių	Kretingos	54	11	939	82	1.226	77
25	Latvygalės	Biržų	53	22	937	43	425	220
26	Puknių	Panevėžio	52	40	687	17	130	528
27	Kalniškių	Tauragės	51	50	352	7	110	320
28	Kaližių	Utenos	51	34	809	24	330	245
29	Stačiūnų	Panevėžio	50	29	695	24	348	200

Kaimai, kuriuose 100 ha plotui tenka daugiau kaip 300 rėžių.

VIII lentelė papildanti IV ir V lenteles.

1	Samarakų	Panevėžio	591	260	44	25	13	10
2	Marimpolio	Utenos	484	382	79	21	33	18
3	Pastrevio	Trakų	447	264	59	7	43	38
4	Buožių	Šakių	448	233	52	5	48	47
5	Kurmelių ir	Paberžės	406	634	156	35	22	18
6	Latvių	"	398	430	108	12	37	36
7	Smėlinkos	"	390	277	71	8	44	35
8	Vaiguvos	Trakų	380	761	200	18	43	42
9	Švilpiškių	Raseinių	380	152	40	7	38	22
10	Uličelių	Ukmergės	373	503	135	27	26	19
11	Kužeikių	Utenos	394	850	216	37	37	23
12	Kartoklių	Šiaulių	371	78	21	6	13	13
13	Vilkapievių	Panevėžio	363	919	253	31	43	30
14	I Aukštadvario	Utenos	362	152	42	4	38	38
15	Žeimaičių	Raseinių	355	199	56	7	42	28
16	Gražaičių	Šiaulių	353	557	158	46	27	12
17	Taujėnų	Ukmergės	353	325	92	10	34	32
18	Pažuselių	Rokiškio	353	335	95	10	48	34
19	Mogenių	Ukmergės	330	422	128	20	27	21
20	Grekavos - Paganionių	Panevėžio	329	181	55	16	12	11
21	Liubšių	Šiaulių	314	741	236	19	39	39

VI, VII ir VIII lentelėse skiltyse „kaimo žemės plotas“ įrašytas bendras plotas be pridėto iš dvaro ir gauto už servitutus bei bendras ganyklas plotą, nes pastaruosiuose dviejuose plotuose esami rėžiai į bendrą rėžių skaičių neįskaityti.

Skirstant kaimą viensėdžiais sklypus ūkininkai pasirenka įvairiais būdais: 1) laisvu tarp savęs susitarimu, a) be žemės rūšiavimo ir b) su žemės rūšiavimu, 2) iš varžytynių, 3) burtais. Jeigu ūkininkai nesusitaria dėl kainos ar viensėdžių vietas, ar kurio savininko néra, ar kuris iš jų atsisako tartis, tai žemes kainoja ir viensėdžiams vietas paskirsto Žinovų Komisija. Laisvu susitarimu a) be žemės rūšiavimo sklypus paémė 40,1% ūkininkų, b) su žemės rūšiavimu 52,4%, iš varžytynių 1,2%, burtais 1,9% ir žinovų komisijos pagelba 4,4%. Iš šių duomenų matyti, kad šiuo metu ūkininkai daugiausia paémė sklypus laisvu susitarimu, prieš tai išrūšiavę žemę ir sklypus suprojektavę pagal žemės įkainojimą. Būdas imti sklypus iš varžytynių ir burtais šiuo metu mažai skirtyste taikomas.

Laisvu susitarimu be žemės rūšiavimo daugiausia sklypų paémė ūkininkai Šiaulių apskr., būtent 89,5% ir mažiausia Kretingos apskr. — 3,4%.

Su žinovų komisija paskirstyta sklypų Seinų apskr. — 15,8%, Šakių — 13,3%, Tauragės — 13,0%, Raseinių — 9,4% ir mažiausia Kauno apskr. — 0,2%.

100 ha sutvarkyti matininkas viso sugaišo vidutiniškai — 24,2 dienų. Daugiausia sugaišo Šakių apsér. — 57,9 dienų ir mažiausia Biržų apskr. — 17,6 dienų. Tam pačiam plotui sutvarkyti vieno matininko lauke dirbta vidutiniškai 11,3 dienų ir kameraliai 12,9 dienų, t. y. kameraliams darbams sunaudota 14,2% daugiau, negu lauko darbams. Bet yra apskričių, kuriuose lauke dirbta daugiau dienų, negu kameraliai, pav.: Seinų, Telšių, Trakų ir Zarasų. Zarasų apskr. vieno matininko lauke dirbta vidutiniškai 1,2 kartą daugiau, negu kameraliai. Išeinant iš to, kad Biržų apskr. 100 ha plotui sutvarkyti matininkas vidutiniškai sugaišo 17,6 dienų, tai per visą lauko darbų periodą (200 dienų) galėtų sutvarkyti 1.136 ha, Šakių apskr. 345 ha ir vidutiniškai 826 ha žemės.

104.167 ha plotui sutvarkyti panaudota 76.840 darbininkų, tame skaičiuje 151 darbininkas samdytas vieton atsisakiusiųjų ūkininkų duoti darbininkus. 25 kaimuose, kuriuose buvo samdyti darbininkai, sudaro 7,9% visų kaimų skaičiaus, o samdyti darbininkų skaičius sudaro 0,1% bendro darbininkų skaičiaus. 100 ha plotui sutvarkyti panaudota vidutiniškai 73,8 darbininkų, dau-

giausia Šakių apskr. — 122,8 ir mažiausia Biržų apskr. — 46,0 darbininkai, sudaro 7,9% visų kaimų skaičiaus, o samdytų darbininkų. Vienai dienai vienas matininkas vidutiniškai panaudoja 6,5 darbininkų. Daugiausia Kretingos apskr. — 9,3 ir mažiausia Šakių — 4,5 darbininkų.

Ūkininkai už kiekvieną sutvarkytą ha žemės moka valstybės iždui po 3 lit., o už faktiško valdymo (rėžių) išmatavimą — po 1 lit. už ha. 100 ha plotui sutvarkyti ūkininkai vidutiniškai davė 73,8 darbininkų. Vienam darbininkui vidutiniškai buvo mokėta 5,00 lit. i dieną. 100 ha plote faktiško valdymo buvo matuota vidutiniškai 27,1 ha. Tokiu būdu 100 ha sutvarkymas ūkininkams kaštuočių vidutiniškai $3 \times 72,9 + 4 \times 27,1 + 5,00 \times 73,8 = 696,10$ lit., arba 1 ha 6,96 lit., jeigu jie samdytu visus darbininkus.

100 ha žemės tvarkymas brangiausiai kaštuočių Kretingos apskr., būtent: $3 \times 12,15 + 4 \times 87,85 + 6 \times 124,3 = 1.133,65$ lit. arba 1 ha 11,34 lit. Darbininkui i dieną skaityta po 6 lit. 100 ha žemės tvarkymas pigiausiai kaštuočių Mažeikių apskr., būtent: $3 \times 87,8 + 4 \times 12,2 + 5 \times 46 = 542,2$ lit., arba 1 ha 5,42 lit.

Prie apskaičiavimų, kiek kaštuoja ūkininkui vieno ha žemės tvarkymas, nepridėtos išlaidos, kurias ūkininkai neša, duodami matininkui nemokamai butą, kurą, šviesą, arklius ir darbininkus matavimo reikalams, medžiagą matavimo ženklams statyti. Bet galima skaityti, kad tos išlaidos sudaro nežymią aukšciau nurodytų išlaidų dalį.

1931 m. išskirstyta ir pertvarkyta kaimų 103.018 ha; išparceliuota ir pertvarkyta dvarų 24.803 ha; pradėta, bet nebaigta: a) skirstyti kaimų 8.779 ha ir b) parcieluoti dvarų 3.304 ha. 1930 m. pradėta, bet nebaigta: a) skirstyti kaimų 49.945 ha ir b) parcieluoti dvarų 12.938 ha. Jeigu skaityti, kad pradėtuose darbuose buvo atlikta viso darbo 50%, tai 1931 m. kaimuose sutvarkyta 82.435 ha ir dvaruose 19.986 ha. 1931 m. Žemės Tvarkymo departamento administracijai, matininkams ir raštinės tarnautojams išlaikyti ir departamento ūkio reikalams išleista 2.035.841 lit. Prileidžiant, kad darbo sunkumai kaimuose ir dvaruose vienodose matavimo sąlygose santykiaavo kaip 1 su 0,6, tai kaimo 1 ha žemės tvarkymas valstybei kaštavo 21,56 lit. ir dvaro žemės 1 ha 12,30 lit. Apskritai imant, 1 ha žemės tvarkymas kaštavo 19,88 lit.

Kyla klausimas, kiek kaštuoja ūkininkams 1 ha žemės tvarkymas privatišku būdu atliekant?

Ūkininkai, norėdami kaimų skirstymą viensėdžiais pagreinti, kviečia privatiškus ar valdiškus matininkus, kurie gavę iš

Žemės Tvarkymo departamento tam reikalui leidimus, privatišku būdu išskirsto kaimus. Už skirstymą ūkininkai moka matininkui nuo 6 ligi 13 lit. už ha ir kai kuriuose kaimuose dar duoda matininkams pilną išlaikymą. Be to, ką ūkininkai sumoka matininkui, jie dar moka Valstybės Iždai po 1 lit. už ha už savybės dokumentų (planų ištraukų) išdavimą.

Žemiau talpinamoje lentelėje nurodyti kaimų plotai ir kainos, kurias ūkininkai už ha mokėjo matininkams už skirstymą 1930 ir 1931 metais. Ten, kur kainos pabrauktos, ūkininkai be sutarto atlyginimo dar davė matininkams pilną išlaikymą.

plotas ha	Alytaus aps.	Biržų aps.	Kauno aps.	Kėdainių aps.	Mažeikių aps.	Panevėž. aps.	Raseinių aps.	Rokiškio aps.	Šiaulių aps.	Tauragės aps.	Trakų aps.	Ukmergės aps.	Utenos aps.	kaina lt.													
		plotas ha	plotas ha	plotas ha	plotas ha	plotas ha	plotas ha	plotas ha	plotas ha	plotas ha	plotas ha	plotas ha	plotas ha														
109	6	385	10	59	10	511	8	54	10	125	7	143	11	215	7,5	339	10	79	10	22	13	166	8	68	8	208	7,5
68	8	304	8,5	58	6	319	9	68	13	190	8	224	8,5	450	8	142	12	48	10	157	8	318	8	88	10		
131	7							100	8	144	7,5	225	7,5	372	7	120	9			241	9	174	8	380	9		
57	8									85	6	88	8	362	9	104	12			170	5,8	175	8	244	10		
										99	7	191	7,5	241	7,5					65	9	92	10				
										91	7	44	8	277	7,5					99	9	145	9				
										167	9			305	7					241	10	86	10				
										72	10			465	6					356	12	65	10				
										228	7,5			483	6					164	10	186	9				
														216	8					150	7	76	10				
														302	7					442	9	53	10				
														422	7												
														261	7												
														118	8												
														275	8												

Pasirėmę šio straipsnio I lentelės ir I lentelės, atspausdintos „Žemétvarkos ir Melioracijos“ 1931 m. žurnalo Nr. 2, vidutiniškais duomenimis, iš kurių matyti, kiek dienų kiekvienoje apskritijoje valstybės matininkai sugaišo ir kiek darbininkų panaudojo 100 ha plotui sutvarkyti, galime apskaičiuoti, kiek laiko sugaišo ir kiek darbininkų panaudojo privatūs matininkai, skirstydami kaimus viensėdžiais. Pilną matininko išlaikymą (butą, kurą, šviesą ir maistą) skaitysime 75 lit. į mėnesį, o darbininkui į dieną atlyginti

po 5 lit. Iš žemiau talpinamos lentelės galima matyti, kiek ūkininkams kaštuojā 1 ha žemės tvarkymas.

Apskričio pavadinimas	Matininkui sumokėto lit.	Matininko išlaikymui išleido lit.	Darbininkams apmokėto lit.	Valstybės iždai sumokėto lit.	Viso sumokėto lit	1 ha žemės tvarkymas kaštuojā lit.	Jeigu skaitytų tik išlaidas matininkui atlyginti ir valstybės iždai sumokėti, tai 1 ha žemės tvarkymas kaštuojā lit.
Alytaus	2.571	229,49	1.270,20	365	4.435,69	12,15	8,04
Biržų	6.434	181,91	1.650,16	689	8.955,07	13,00	10,34
Kauno	938	—	588,51	117	1.643,51	14,05	9,02
Kėdainių	6.959	—	2.888,40	830	10.677,40	12,86	9,38
Mariampolės	2.224	72,62	*) 315,24	222	2.837,86	12,78	11,02
Panevėžio	9.248	445,22	3.627,02	1.201	14.521,24	12,09	8,70
Raseinių	1.573	98,13	553,05	143	2.367,18	16,55	12,00
Rokiškio	7.692,5	484,43	3.832,03	987	12.995,96	13,17	8,79
Šiaulių	36.327	1.916,29	12.024,48	4.888	55.155,77	11,28	8,43
Tauragės	10.619	—	3.078,81	972	14.669,81	15,09	11,92
Trakų	766	50,66	322,00	70	1.208,66	17,27	11,94
Ukmergės	5.739	—	2.346,96	734	8.819,96	12,02	8,82
Utenos	35.705	528,88	14.192,19	3.875	54.301,07	14,01	10,21
Viso	126.795,5	4.011,63	46.689,05	15.093	192.589,18	12,76	9,40

Iš lentelės matyt, kad brangiausiai kaimų skirtingas kaštavo Raseinių, Tauragės ir Trakų apskr. ir pigiausiai Alytaus, Panevėžio ir Šiaulių apskričiuose.

Skirstant kaimą privatiškų būdu ūkininkams 1 ha žemės tvarkymas vidutiniškai kaštuoja 9,40 lit., o valdišku būdu 3,27 lit., tai yra: privatišku būdu kaimo skirstymas viensėdžiais kaštuoja 2,87 kartų brangiau, negu valdišku būdu. Jeigu imti dėmesin ir darbininkams už darbą atlyginti ir išlaidas matininkui išlaikyti, tai privatišku būdu 1 ha žemės tvarkymas katšuoja 12,76 lit., o valdišku būdu 6,96 lit., tai yra: 1,83 kartų brangiau. Apskritai imant, kaimo skirstymas viensėdžiais privatišku būdu kaštuoja 2,2 kartų brangiau, negu valdišku būdu.

*) Išvedant išlaidas darbininkams už darbą apmokėti Mariampolės apskr. šio straipsnio I lentelės paskutinės skilties skaičius 12,5 dėmesin nepriimtas.

Naujas eklimetras su plačia darbo sritimi.

Paprastas eklimetras, kuris priklauso prie būtinų įrankių lauke dirbančio inžinieriaus arba techniko, turi būti kartu pakankamai tikslus, mažo svorio, tvirtas ir tokiomis mažomis motimis, kad galėtų būti patogiai vežamas kišenėje. Žemiau aprašytas ir 1 bražiny atvaizduotas eklimetras* atatinka šitas sąlygas.

Pav. 1

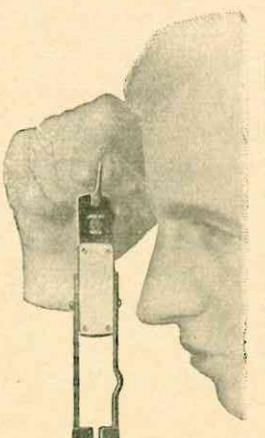

Sudėtas instrumentas yra 10,5x2,5 cm. dydžio ir gali būti patogiai nešamas liemenės kišenėje; sveria 135 gr. Pagal savo konstrukciją jis priklauso eklimetrui grupei, kuriuose stacioji ir gulsčioji linijos erdvėje gaunamos pagalba stačiai pakabintos masės.

Naudojimui įrankį atidarome ir laikome laisva arba prie kaktos priglausta ranka taip, kaip parodyta 2 bražinyje. Jeigu norime matavime pasiekti didesnį tikslumą, tai ranką uždėjė ant lazdos žiūrime į lešo pavidalo šlifuotą stiklinę kūną ir instrumentą nustatomė į taikymo vietą. Stikliniam kūne mes pamatome vidurinį brūkšnelį ir į dešinę ir į kairę nuo jo, kaip 3 bražiny parodyta, po vieną skaičiais atžymėtą dalinimą laipsniais ir nuošimčiais, kuris tamsiai juodas stebétinu aiškumu matyti šviesiame dugne.

Pakilimo ir kritimo kampų

Pav. 2.

Pav. 3.

dalinimas siekia 30° ; dalinasis vienetas $0,5^{\circ}$. Intervalai toki dideli, kad gali būti nustatomos jų dešimtosios dalys, tai yra 3° . Nuošimtiniai dalinimai eina per 1%; jie pažymėti nuo 0 aukštyn ir žemyn ligi 58%. Ir čia galima nustatyti dešimtiasias dalis, tai yra 0,1%. Pakilimo ir kritimo mažoms dalims tiksliau nustatyti pritaisytas šonišnis dalinimas nuo 0 ligi 5%; dalinasis vienetas 0,5%. Tuo daliniu galima patogiai nustatyti medžių storumą.

Matavimo metu žiūrima viena ir ta pačia akimi į dalinimą

*) Jis gaunamas pas Br. Vichmanus. Kaunas, Laisvės Al. 50 tel. 17-20

ir taikymo vietą. Kadangi eklimetras labai greitai nustoja siubuoti, o atatinkamai vienu pirštu stabdant, galima sakyti, iš karto sustoja, tai galima betarpiai atskaiti pakilimo arba kritimo kampus laipsniais ir jų dalimis, arba apkilimą ir kritimą nuošimčiais ir jų dešimtosiomis dalims; tas labai paprastas ir lengvas darbas. Jeigu vartojama lazda, prie kurios tėmytojo akių aukštyje pritaisyta balta - raudona lentelė, tai labai patogiai, pakankamu tikslumu ir patenkinamū ūkišku išpildymu galima atliki palinkimo matavimus, kurie būna dirbant priruošiamajį darbą sudarant kultūrtechnikos projektus, kelių ir griovių tinklus, nuimant vietas eskizą ir prie daugelio kitų panašių darbų.

Jeigu naudojamas nuliniu brūkšneliu, tai galima nustatyti gulsčias linijas. Su perstumiamaja taikymo lentele galima gulsčią liniją pailginti, panaudojant matuoklę galima atliki paprastą niveliaciją.

Matuojant aukštį elektros ir kitų stulpų, namų, medžių ir pan., naudojamas nuošimtinis arba kampinis dalinimas. Medžių aukštį matuojant dažnai priimta naudotis 45° kampu arba 100% verte, nes šiame atsitikime gulsčioj krypty matuotas nuotolis nuo tėmytojo ligi medžio vidurio lygus aukščiui. Šiam atskiram uždavinui yra eklimetrai ypatingos kostrukcijos, kuriuose dalinimas pažymėtas nuo -17° ligi $+45^{\circ}$ ir nuo -30° ligi $+100^{\circ}$.

P a v y z d į a i: bokšto aukščio matavimas. Nuotolis 98,0 m.

$$\text{Išmatuota } 43,5\%. \text{ Aukštis } \frac{98,0}{100} = 42,6 \text{ m.}$$

(Skaičiuota su skaičiavimo linijuote).

Elektros stulpo aukščio matavimas. Nuotolis 30,0 m.

$$\text{Išmatuota } 47,8\%. \text{ Aukštis } \frac{30,0}{100} = 14,3 \text{ m.}$$

Suprantama, kad čia reikia prie matuotino aukščio dar pridėti tėmytojo akių aukštį.

Eklimetras labai reikalingas matuojant nuotolius su juosta kalnuotoj vietoj ypatingai prie palinkusių linijų redukavimo gulsčiomis. Jeigu dirbama su 20 m. matavimo juosta ir 2 lazdomis, tai matuojamas palinkimo kampus nuo viršutinio užpakalinės lazdos galo į viršutinį prýšakinės lazdos galą. Palinkusių linijų ilgi perskaičiuoti gulsčiomis linijomis patogu padaryti redukcijos lentelių pagalba, kurios sustatytos ir dėl laipsnių ir dėl nuošimčių. Kad galima būtų nusmaigstant lauke linijas tuoju išskaičiuoti redukcijas, prie eklimetro prijungta perskaičiavimo lentelė, 4 bražiny parodyta naturaliam dydį, betarpiai tinkanti 20 metrų, iš kurios gaunamas reikalingas dydis.

Pav. 4.

P a v. Palinkusi linija 20,0 m. Atskaitytas palinkimas 9%. Redukcijos dydis 0,08 m. Gulsčias ilgis 19,92 m. Atskaityta 21%. Redukcijos dydis 0,42 m. Gulsčias ilgis 19,58 m.

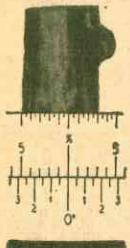
Paprastiems nuotolių matavimams gali būti naudota nuošimtinis dalinimas. Kaip taikymo objekta imame žinomo ilgio lazda, žinomą asmens dydį ir t. t. Atskaitomas matuotinas kampus iš nuošimtinio dalinimo ir paskui išskaičiuojamas nuotolis.

P a v. Taikymo vieta: 2 m. ilgio lazda. Išmatuotas kampus $\frac{2}{4,5\%} = \frac{2 \cdot 100}{4,5} = 44,4$ m.

T a i k y m o v i e t a: Asmuo 1,72 m. aukšcio. Matuotas

Pav. 5 kampus $\frac{1,72 \cdot 100}{3,5} = 49,1$ m.

(Skaičiuota su skaičiavimo linijuote).

Medžių diametrams nustatyti, kas reikalinga darant miško nuotraukas dideliame kiekyje ir įvairiuose aukščiuose, eklimetras laikomas stačiai, o paskui kaip 5 bražiny parodyta, išmatuotame apvaliamė nuotolyje nuo medžių vidurio atskaitoma 0,5% dalinime medžių kraštus.

P a v. Nuotolis 10 m. Atskaitymas 8,0%. Medžio storis 10. $8,0\% = 0,80$ m. Nuotolis 9,4 m. Atskaitymas 7,2%. Medžio storis 9,4. $7,2\% = 0,68$ m.

Pav. 6.

Pav. 7.

(Skaičiuota su skaičiavimo linijuote).

Prie progos dar galima nurodyti, kad šituo, įvairiuose atsitikimuose naujojamu eklimetu stačioj padėty galima betarpiai matuoti ir gulsčius kampus ligi 60° , o didesnius kampus dalimis.

Braižinys 6 rodo paprastesnę konstrukciją. Braižinys 7 rodo šitą įrankį darbe. Jis yra tik $8,5 \times 2,0$ cm. dydžio ir 85 gr. svorio. Gulsčias dalinimas su skaičiais pažymėtas nuo -45° ligi $+170^\circ$ ir nuo -100% ligi $+30\%$. Didesniam vartojime reikia naudoti didesnę eklimetro formą, tame aukštai pakeltas sudedamas lankas uždaro ir saugoja optiką. Kaip vieno, taip ir kito eklimetro veikimas nekinta.

Artejančios Tarptautinės Taupymo Dienos proga

Kasmet spalių m. 31 d. skiriama taupumo ir taupymo idėjai skleisti. Ši propaganda yra ne tik kredito išstaigų, bet ir visos sąmoningos visuomenės reikalas. Taupumas néra šykštumas, bet yra išmointingas savo darbo ir įgyto turto sunaudojimas. Sisteminges ir išmointingas taupymas yra siekimas gerbūvio ir materialinės nepriklausomybės. Tautos, kurios suprato ir įvertino taupumo reikšmę, yra ekonominiai stiprios ir kultūringos.

Žemės ūkio Ministerijos Tarnautojų Taupomoji Skolinamoji Kasa veikia septintus metus, ragindama ir padėdama Žemės ūkio Ministerijos tarnautojams tauputi. Iš surinktų pinigų Kasa teikia reikalingiem paramos nariams paskolą, o dalyvaujantiems Savišalpos Fonde — pašalpą. Iš visų Žemės ūkio Ministerijos tarnautojų, kurių dabar yra apie 4500, 1932 m. spalių mén. 1 d. 1409 buvo Kasos nariais. Sveikindama savo narius Tarptautinės Taupymo Dienos proga, Kasos Valdyba kviečia visus Žemės ūkio Ministerijos tarnautojus prisidėti prie Kasos.

Kasos Valdyba.

Žemės ūkio ministerijos tarnautojų taupomosios skolinamosios kasos BALANSAS

1932 metų spalių mén. 1 dienai.

AKTYVAS	PASYVAS		
K a s a	: 904 95	Atsargos kapitalas . . .	7.599 20
Sumos kredito išstaigose	159.951 30	Savišalpos fondas . . .	1.714 —
Išduotos paskolos	364.324 62	Nekiln. turto fondas . . .	416 12
Kilnojamas turtas	636 —	Privalomieji įnašai . . .	366.393 37
Bendros išlaidos	10.550 89	Indėliai	125.899 26
Išmokėtos palūkanos	9 90	P. Matulionio fondo s-ta	7.373 39
Kiti aktyvai	237 50	Įvairūs asmenys	1.834 70
		Gautos palūkanos ir kitos pajamos	24.555 02
		1931 m. pelno likučiai	830 10
Balansas	536 615 16	Balansas	536.615 16

Pav. 4.

P a v. Palinkusi linija 20,0 m. Atskaitytas palinkimas 9%. Redukcijos dydis 0,08 m. Gulsčias ilgis 19,92 m.

Atskaityta 21%. Redukcijos dydis 0,42 m. Gulsčias ilgis 19,58 m.

Paprastiems nuotolių matavimams gali būti panaudota nuošimtinis dalinimas. Kaip taikymo objektą imame žinomo ilgio lazda, žinomą asmens dydį ir t. t. Atskaitomas matuotinas kampus iš nuošimtinio dalinimo ir paskui išskaičiuojamas nuotolis.

P a v. Taikymo vieta: 2 m. ilgio lazda. Išmatuotas kampus 4,5%. Nuolatinis $\frac{2}{4,5\%} = \frac{2 \cdot 100}{4,5} = 44,4$ m.

T a i k y m o v i e t a: Asmuo 1,72 m. aukščio. Matuotas

Pav. 5 kampus 3,5%. Nuotolis $\frac{1,72 \cdot 100}{3,5} = 49,1$ m.

(Skaičiuota su skaičiavimo linijuote).

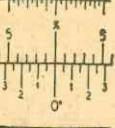
Medžių diametrams nustatyti, kas reikalinga darant miško nuotraukas dideliame kiekyje ir įvairiuose aukščiuose, eklimetras laikomas stačiai, o paskui kaip 5 bražiny parodyta, išmatuotame apvaliamame nuotolyje nuo medžių vidurio atskaitoma 0,5% dalinime medžių kraštus.

P a v. Nuotolis 10 m. Atskaitymas 8,0%. Medžio storis 10. $8,0\% = 0,80$ m. Nuotolis 9,4 m. Atskaitymas 7,2%. Medžio storis 9,4. $7,2\% = 0,68$ m.

(Skaičiuota su skaičiavimo linijuote).

Prie progos dar galima nurodyti, kad šituo, įvairiuose atsitikimuose naujodamu eklimetru stačioj padėty galima betarpiai matuoti ir gulsčius kampus ligi 60° , o didesnius kampus dalimis.

Braižinys 6 rodo paprastesnę konstrukciją. Braižinys 7 rodo šitą įrankį darbe. Jis yra tik $8,5 \times 2,0$ cm. dydžio ir 85 gr. svorio. Gulsčias dalinimas su skaičiais pažymėtas nuo -45° ligi $+17^{\circ}$ ir nuo -100% ligi $+30\%$. Didesniams vartojime reikia naudoti didesnę eklimetro formą, tame aukštai pakeltas sudedamas lankas uždaro ir saugoja optiką. Kaip vieno, taip ir kito eklimetro veikimas nekinta.

Pav. 6.

Pav. 7.

Artėjančios Tarptautinės Taupymo Dienos proga

Kasmet spalių m. 31 d. skiriama taupumo ir taupymo idėjai skleisti. Ši propaganda yra ne tik kredito įstaigų, bet ir visos sąmoningos visuomenės reikalas. Taupumas nėra šykštumas, bet yra išmintage savo darbo ir įgyto turto sunaudojimas. Sistemingas ir išmintage taupymas yra siekimas gerbūvio ir materialinės nepriklausomybės. Tautos, kurios suprato ir įvertino taupumo reikšmę, yra ekonominiai stiprios ir kultūringos.

Žemės Ūkio Ministerijos Tarnautojų Taupomoji Skolinamoji Kasa veikia septintus metus, ragindama ir padėdama Žemės Ūkio Ministerijos tarnautojams tauputi. Iš surinktų pinigų Kasa teikia reikalingiems paramos nariams paskolų, o dalyvaujantiems Savišalpos Fonde — pašalpų. Iš visų Žemės Ūkio Ministerijos tarnautojų, kurių dabar yra apie 4500, 1932 m. spalių mén. 1 d. 1409 buvo Kasos nariais. Sveikindama savo narius Tarptautinės Taupymo Dienos proga, Kasos Valdyba kviečia visus Žemės Ūkio Ministerijos tarnautojus prisidėti prie Kasos.

Kasos Valdyba.

Žemės ūkio ministerijos tarnautojų taupomosios skolinamosios kasos BALANSAS

1932 metų spalių mén. 1 dienai.

AKTYVAS		PASYVAS	
K a s a	904 95	Atsargos kapitalas	7.599 20
Sumos kreditu įstaigose	159.951 30	Savišalpos fondas	1.714 —
Išduotos paskolos	364.324 62	Nekiln. turto fondas	416 12
Kilnojamas turtas	636 —	Privalomieji įnašai	366.393 37
Bendros išlaidos	10.550 89	Indėliai	125.899 26
Išmokėtos palūkanos	9 90	P. Matulionio fondo s-ta	7.373 39
Kiti aktyvai	237 50	Ivairūs asmenys	1.834 70
		Gautos palūkanos ir kitos pajamos	24.555 02
		1931 m. pelno likučiai	830 10
Balansas	536 615 16	Balansas	536.615 16

1932 m. Sausio - Rugsėjo mén. Kasos apyvarta Lt. 2.582.081,60
Per tą pat laikotarpi išduota paskolų Lt. 771.063,—
Gauta privalomų įnašų Lt. 104.691,50
ir laisvų indelių Lt. 261.358,13

1932 m. Spalių m. 1 dienai Kasa turėjo 1409 narius ir 268
Savišalpos Fondo dalyvius, būtent: I kat. 27; II kat. 35; III kat.
110 ir IV kat. 96.

K a s o s V a l d y b a.

1932 m. Spalių m. 1 d.

likų skaičius ir kokių būdu paėmė sklypus

arimų skaičius visų ūkininkų ūkininkų skaičius visų ūkininkų % ūkininkų skaičius visų ūkininkų % ūkininkų skaičius plotas ha	iš varžyty- nių visų ūkininkų % ūkininkų skaičius visų ūkininkų % ūkininkų skaičius plotas ha	burtais ūkininkų skaičius visų ūkininkų % ūkininkų skaičius plotas ha	Su žinovų komisijos pagelba	Žemės ūkio dydžiai išskirstymo												Matininkų dirbtų dlenų	100 ha sutvarkyti	
				Ligi 1 ha imtinai	Nuo 1 ha ligi 2 ha imtinai	Nuo 2 ha ligi 5 ha imtinai	Nuo 5 ha ligi 8 ha imtinai	Nuo 8 ha ligi 10 ha imtinai	Nuo 10 ha ligi 12 ha imtinai	Nuo 12 ha ligi 15 ha imtinai	Nuo 15 ha ligi 20 ha imtinai	Nuo 20 ha ligi 30 ha imtinai	Nuo 30 ha ligi 50 ha imtinai	Nuo 50 ha ligi 100 ha imtinai	Nuo 100 ha ligi 150 ha imtinai			
7 75,7	—	38 4,0	42 4,4	48 22	32 47	97 347	140 910	122 1092	99 1090	119 1594	116 2041	116 2756	61 2247	9 543	1 110	13,66 10714	kaimas dave darbininkų	
8 64,2	28 5,0	— —	22 3,9	39 13	76 114	138 477	95 603	34 308	34 369	44 593	43 735	42 1034	11 405	2 130	— —	8,58 2201	ūkininkų skaičius, nedavusių darbininkų	
4 76,2	—	— —	1 0,2	79 7	14 19	58 191	32 204	33 301	41 458	36 486	56 959	30 766	14 545	5 405	1 105	11,19 3644	3 12	346 494 7,2 10,4 17,6 46,0
0 81,3	—	— —	9 1,4	25 11	24 32	111 428	108 693	89 798	82 897	70 946	64 1126	41 1010	21 791	5 296	— —	11,03 4317	5 12	528 622 11,8 14,0 25,8 81,7
4 94,0	—	— —	14 2,6	100 41	63 94	117 428	68 429	41 360	23 256	24 329	24 416	48 1179	26 967	2 132	— —	8,67 5774	5 12	719 788 10,2 11,1 21,3 61,2
—	— —	— —	— —	— —	— —	2 16	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	sumokesta lt.	616 777 13,3 16,7 30,0 124,3	
3 28,6	—	— —	5 3,0	25 10	19 27	31 115	22 140	9 83	7 73	4 55	14 250	14 320	19 698	3 159	1 107	8,00 2	— —	1 2 6,3 12,5 18,8 12,5
1 36,7	16 1,1	— —	29 2,0	142 45	107 148	236 805	219 1420	134 1215	110 1206	123 1745	157 2741	134 3267	77 2976	12 766	— —	12,16 1020	1 5 175 243 8,6 11,9 20,5 50,0	
68,1	—	— —	37 9,4	9 5	23 35	73 271	93 593	35 320	23 250	41 535	37 655	43 1047	11 390	7 392	— —	11,28 9879	1 4 20 1490 1623 9,1 9,9 19,0 60,4	
— 24 5,4	— —	— —	18 4,1	39 14	25 37	66 229	71 473	51 465	37 409	46 616	44 758	34 816	21 800	6 326	— —	11,42 3536	4 19 83 546 776 12,1 17,2 29,3 78,8	
48,5	26 9,6	40 14,7	74 27,2	39 19	35 66	26 90	32 226	25 226	23 253	24 328	27 456	29 684	10 406	2 132	— —	11,28 3523	— — 623 638 12,5 12,9 25,4 71,0	
40,0	—	— —	— —	2 13,3	1 0,44	— —	3 10	4 26	— —	— 4	51 1	17 1	22 1	32	— —	11,52 3713	14 24 96 461 379 14,7 12,1 26,8 119,2	
3,1	21 2,7	— —	37 4,7	72 32	73 104	135 470	118 794	60 535	49 540	59 794	80 1392	77 1954	50 1857	8 473	— —	10,60 194	— — 43 49 27,1 30,8 57,9 122,8	
57,6	—	— —	73 13,0	28 11	26 40	84 307	92 590	72 643	49 534	48 653	71 1214	54 1308	34 1240	3 183	— —	11,62 4700	— — 817 968 9,0 10,7 19,7 51,8	
13,8	—	— —	9 5,0	5 1	11 14	47 165	34 223	14 123	14 159	9 125	15 260	17 416	13 498	2 157	— —	12,00 4865	12 15 77 707 1072 10,5 15,9 26,4 72,5	
77,8	—	— 20 6,1	9 2,7	17 15	31 45	98 337	73 459	37 333	25 276	20 270	13 226	8 185	6 223	— —	11,85 1424	— — 271 223 12,6 10,4 23,0 66,4		
59,3	—	— —	18 2,7	32 16	45 62	126 447	177 1111	77 700	57 623	41 555	56 981	37 861	23 765	3 227	— —	7,49 2467	7 15 60 475 450 19,3 18,3 37,6 101,0	
40,6	—	— 88 10,3	8 1,0	43 14	21 32	163 616	150 981	114 1030	97 1074	87 1177	81 1387	79 1888	14 515	5 324	— —	9,44 4329	8 8 60 807 1056 12,7 16,6 29,3 68,1	
70,0	—	— —	14 5,0	17 10	18 28	26 88	59 385	30 269	32 345	38 517	27 468	26 613	6 214	1 60	— —	10,65 8043	2 2 12 1077 1186 11,9 13,0 24,9 88,5	
52,4	115 1,2	186 1,9	421 4,4	760 286,44	643 944	1635 5821	1589 10276	977 8801	802 8812	837 11369	926 16082	830 20126	418 15569	75 4705	3 322	10,97 2344	— — 447 365 14,8 12,0 26,8 77,3	

1932 m. Sausio - Rugsėjo mén. Kasos apyvarta Lt. 2.582.081,60
 Per tą pat laikotarpi išduota paskolu Lt. 771.063,—
 Gauta privalomų įnašų Lt. 104.691,50
 ir laisvų indelių Lt. 261.358,13

1932 m. Spalių m. 1 dienai Kasa turėjo 1409 narius ir 268
 Savišalpos Fondo dalyvius, būtent: I kat. 27; II kat. 35; III kat.
 110 ir IV kat. 96.

Kasos Valdyba.

1932 m. Spalių m. 1 d.

Apskričių pavadi-nimai	Kaimų skaičius	Sulig iliustracijos dokumentais plotas ha	Sutvarkytas plotas ha	Tame skaičiuje				Liustracijos kiemų skaičius	Dabartinius faktiškų savininkų skaičius prieš kaimų skirstymą viensėdžiais	Faktiškų savininkų skaičius po kaimų išskirstymo viensėdžiais	Savininkų skaičius nadidele o%
				nenaudojamos žemės ha	pridėta iš dvarų žemės ha	gauta už servitutus bei bendras ganyklas ha	pripirktos žemės ha				
Alytaus	19 (14 k. žin. nėra)	3347	13117	287 (gavo 6 k.)	197 (gavo 2 k.)	83 (5 k.)	407 (3 k. žin. nėra)	297	933	960	173
Biržų	15 (1 k. žin. nėra)	3761	4785	116 (gavo 8 k.)	574 (gavo 6 k.)	260 (2 k.)	33	322	544	558	73
Kauno	8 (4 k. žin. nėra)	1817	4466	67 (gavo 2 k.)	33	—	—	166 (4 k. žin. nėra)	318	399	44
Kėdainių	24 (2 k. žin. nėra)	6034	7061	159 (gavo 14 k.)	377 (gavo 9 k.)	360 (3 k.)	9	294	622	640	117
Kretingos	7 (2 k. žin. nėra)	2225	4649	98 (gavo 5 k.)	80 (gavo 4 k.)	471 (5 k.)	617	240	460	536	123
Marijampolės	1	2	16	— (gavo 1 k.)	2 (gavo 1 k.)	12 (gavo 1 k.)	—	2	2	2	0
Mažeikių	3 (1 k. žin. nėra)	1299	2043	48 (gavo 1 k.)	44 (gavo 1 k.)	4 (gavo 1 k.)	—	118	165	168	45
Panevėžio	48 (3 k. žin. nėra)	14498	16364	376 (gavo 14 k.)	349 (gavo 1 k.)	5 (6 k.)	493 (3 k. žin. nėra)	569	1415	1451	94
Raseinių	22 (5 k. žin. nėra)	2688	4512	101 (gavo 7 k.)	336 (gavo 6 k.)	149 (4 k.)	220	207	342	395	90
Rokiškio	23 (7 k. žin. nėra)	3284	4965	94 (gavo 11 k.)	276 (gavo 2 k.)	24 (6 k.)	326 (1 k. žin. nėra)	153	410	440	180
Seinų	6 (3 k. žin. nėra)	1362	3134	73 (gavo 1 k.)	5 (gavo 2 k.)	276 (gavo 2 k.)	—	84	272	272	22
Šakių	3 (2 k. žin. nėra)	1	158	4 (gavo 1 k.)	18 (gavo 1 k.)	16 (gavo 1 k.)	—	8	14	15	28
Šiaulių	38 (6 k. žin. nėra)	7749	9078	162 (gavo 8 k.)	270 (gavo 1 k.)	65 (10 k.)	816 (4 k. žin. nėra)	393	765	781	60
Tauragės	26 (2 k. žin. nėra)	5744	6731	147 (gavo 6 k.)	87 (gavo 11 k.)	642 (6 k.)	202 (1 k. žin. nėra)	347	531	561	53
Telšių	5	2127	2144	45 (gavo 3 k.)	22 (gavo 3 k.)	—	—	116	179	181	50
Trakų	11 (6 k. žin. nėra)	1080	2457	104 (gavo 6 k.)	206 (gavo 6 k.)	—	120 (1 k.)	98	279	328	23
Ukmergės	26 (6 k. žin. nėra)	4578	6365	117 (gavo 18 k.)	440 (gavo 3 k.)	105 (4 k.)	263 (2 k. žin. nėra)	233	636	674	16
Utenos	23 (8 k. žin. nėra)	5529	9091	220 (gavo 7 k.)	277 (gavo 2 k.)	134 (6 k.)	665 (1 k. žin. nėra)	279	850	854	18
Vilkaviškio	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Zarasų	7 (3 k. žin. nėra)	1734	3031	73 (gavo 2 k.)	144 (gavo 2 k.)	—	—	129	272	280	11
	316	68859	104167	2291	3687	2606	4171	4055	9009	9495	11